

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Vad värderas som viktig kunskap på yrkesorienterade program?

- En jämförande studie av innehållets styrning via centrala styrdokument i Lpf 94 och Lgy 11

Helen Johansson

Louise Serna

Examensarbete LAU690

Handledare: Mattias Nylund

Examinator: Anders Hill

Rapportnummer: HT12–2910–408

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom Lärarprogrammet LAU 690

Titel: Vad värderas som viktig kunskap på yrkesorienterade program?

Författare: Helen Johansson, Louise Serna

Termin och år: Ht-12

Kursansvarig institution: LAU 690 Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

Handledare: Mattias Nylund

Examinator: Anders Hill

Rapportnummer: HT12–2910–408

Nyckelord: Lgy 11, Lpf 94, styrdokument, kunskap, utförarkompetens, utvecklingskompetens, skolkultur och arbetslivskultur.

Med den nya reformen Lgy 11 har man gjort stora förändringar i gymnasieskolan som framför allt påverkar de yrkeorienterade programmen. Man vill stärka samarbetet mellan gymnasieskolan och arbetslivet och ambitionen är att eleverna ska vara anställningsbara efter avslutade studier. Vad innebär då dessa förändringar för eleverna på de yrkesorienterade programmen? Vad innebär övergången för skolans samhällliga roll i att fostra såväl arbetskraft som samhällsmedborgare? Syftet med undersökningen är att ta reda på vilka förskjutningar det skett i Lpf 94 och Lgy 11 avseende vad man värderar som viktig kunskap på de yrkesorienterade programmen.

Detta undersöks genom en textanalys av centrala styrdokument i Lpf 94 och Lgy 11 som reglerar innehållet i utbildningarna. Under analyser använde vi oss av två teoretiska begrepp, utförarkompetens och utvecklingskompetens för att få en uppfattning av vilka förskjutningar som skett i vad som värderas som viktig kunskap på yrkesprogrammen. Därigenom vill vi kunna få svara på vår huvudfråga: Vilka förskjutningar som skett i Lgy 11 och Lpf 94 avseende vad som värderas som viktig kunskap på de yrkesorienterade programmen?

Analysen visar att det som värderas som viktig kunskap i Lgy 11 är yrkeskunskapen, till skillnad från tidigare i Lpf 94 då även den mer allmänbildande kunskapen värderades. Detta syns bland annat genom att eleverna på de yrkesorienterade programmen nu läser mindre gymnasiegemensamma ämnen än tidigare, till fördel för de yrkesorienterade ämnena. Detta resulterar i att eleverna får mindre av samhällliga ämnen såsom samhällskunskap och svenska, ämnen som förbereder eleverna till ett liv som samhällsmedborgare.

Att förändringar får konsekvenser för lärares arbete är därmed uppenbart. I uppsatsen har vi fokuserat på frågan om vad som värderas som viktig kunskap. Detta är en didaktisk fråga som vi menar att en professionell lärare måste ställa sig. Vad är det för kunskaper vi skall försöka lära våra elever?

Förord

Till att börja med vill vi tacka varandra för ett gott samarbete, vi har jobbat på bra, trots att det har varit motigt ibland. Vidare vill vi tacka vår handledare Mattias Nylund som gav oss inspiration till detta ämne, samt har varit ett stort stöd och hjälp under arbetets gång. Slutligen vill vi också tacka våra familjer som har stöttat oss under denna tid.

Göteborg, januari 2013

Helen Johansson och Louise Serna

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

DEL 1. BAKGRUND, SYFTE & TEORI	5
1.1 Inledning	5
1.2 Syfte	6
1.3 Metod och urval	7
1.4 Tidigare forskning och teoretisk anknytning	11
DEL 2. RESULTAT & ANALYS	15
2.1 Övergripande förändringar i de nationella programmen.	15
2.1.1 Från kärnämnen till gymnasiegemensamma ämnen	17
2.1.2 Programfördjupning	18
2.1.3 Individuellt val	19
2.1.4 Gymnasiearbetet	20
2.1.5 Programinriktningarna Restaurang- och livsmedelsprogrammet samt Hantverks- programmet	21
2.1.6 Strukturförändringarnas innebörd för vad som räknas som viktig kunskap	23
2.2 Förändringar i styrdokumentet	24
2.2.1 Läroplanerna	24
2.2.2 Examensmål/Programmål Restaurang- och livsmedelsprogrammet samt Hant- verksprogrammet	25
2.2.3 Ämnesplan	31
2.2.4 Matematik	32
2.2.5 Samhällskunskap	35
2.2.6 Serveringskunskap	37
2.2.7 Frisör	39
DEL 3. DISKUSSION & SLUTSATSER	41
3.1 Sammanfattning av resultat	41
3.2 Diskussion	43
3.3 Reflektion: Betydelser för lärarprofessionen	46
3.4 Vidare forskning	47
Referenser:	48
Elektroniska referenser:	49

DEL 1. BAKGRUND, SYFTE & TEORI

1.1 Inledning

Vi är två framtida yrkeslärare inom frisör- och restaurangprogrammet. I januari erhåller vi vår lärarlegitimation och blir då de sista yrkeslärarstudenterna som utbildas tillsammans med ämneslärare. Efter denna kurs avslut kommer nämligen yrkes- och ämneslärare att gå olika utbildningar, där bland annat yrkeslärarnas utbildningar halveras i både tid och högskolepoäng. Om man från politiskt håll anser att en framtida yrkeslärare inte behöver lika lång utbildning som en ämneslärare, kan man undra om det är en signal om att yrkesundervisning kan ske med en lägre kvalitet och man kan också fråga sig vad det förmedlar till framtida elever på de yrkesorienterade programmen. Vad denna uppsats vill besvara är om den betydligt starkare åtskillnaden mellan yrkes- och ämneslärare även gäller gymnasieskolans innehåll och krav mellan högskole- och yrkesorienterade program. Enligt regeringens proposition (2008/09:199) vill regeringen ha högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan, vilket skall uppnås genom stora förändringar. Det skapar stora skillnader mellan de högskole- och de yrkesorienterade programmen. Det innebär att eleverna efter färdiga studier får olika examen, en högskoleförberedande examen som förbereder för vidare studier, eller en yrkesexamen som förbereder för direkt utträde i arbetslivet.

Gymnasieskolan skall fylla flera viktiga samhällsliga funktioner. Två av de mest grundläggande funktionerna för de yrkesorienterade utbildningarna är att skolan skall förbereda för såväl en framtida yrkesverksamhet som för en framtida roll som samhällsmedborgare (Englund 1986/2005). Hur en gymnasieskola skall utformas för att möta dessa krav är ingen given fråga, vilket också illustreras av de senaste två större gymnasierreformerna, som kraftigt skiljer sig åt. Med 1990-talets gymnasierform (Lpf 94) minskade skillnaderna mellan olika utbildningar. Behörighetsregler till utbildningarnas innehåll blev mer lika, och genom detta blev alla gymnasieutbildningar 3-åriga och gav allmän högskolebehörighet. 2011 års gymnasierform ger ett, på många sätt, motsatt svar på hur gymnasieskolan skall svara på upp mot dessa krav, där det istället är en större skillnad, en tydligare yrkesinriktning, ett minskat gemensamt innehåll etcetera som skall gälla.

Vad innebär övergången från Lpf 94 till Lgy 11? Vad innebär övergången för vad eleverna vid de nya yrkesprogrammen får tillfälle att lära sig? Vad innebär övergången för skolans samhällsliga roll i att fostra såväl arbetskraft som samhällsmedborgare? Det är utifrån dessa övergripande frågor som denna uppsats tar sitt avstamp.

Avslutningsvis, utöver ett vetenskapligt syfte föreligger också ett professionellt syfte bakom valet av problem. Som lärare är det centralt att inte bara kunna skolans styrdokument, utan också att kunna förhålla sig till desamma.

När man gör en undersökning av något som sträcker sig över tid, kan det bli en del förändringar i vilka begrepp som används för att representera olika saker. Med den tidigare reformen Lpf 94 kallades utbildningen för Yrkesförberedande, med den nya reformen Gy 11 heter det Yrkesprogram. I undersökningen har vi valt att tala om de yrkesorienterade utbildningarna som yrkesorienterad utbildning/skola. När vi pratar om den nuvarande reformen i sin helhet namnger vi den Gy 11, om vi däremot endast pratar om den nuvarande läroplanen skriver vi Lgy 11.

1.2 Syfte

Ett återkommande tema i forskning och samhällsdebatter har under lång tid varit samspelet mellan yrkesutbildning och arbetsliv. Att hitta en balans mellan att utbilda en framtida aktiv medborgare samtidigt som man ska förbereda för en framtida yrkesroll, med allt vad det innebär, är ingen enkel uppgift. Med den nya reformen Gy11 (SOU 2008:27; Prop. 2008/09:199) vill regeringen stärka samarbetet mellan gymnasieskolan och arbetslivet. De har tillsatt programråd för alla nationella yrkesprogram som gör att branschen fått ett stort inflytande över de yrkesorienterade programmen (Skolverket, 2010). Utbildningen kommer då att få en annan prägel, och vid avslutande studier är det yrkeskunskapen som står i fokus.

Ambitionen med Gy 11 är att eleverna på de yrkesorienterade programmen ska bli anställningsbara. De skall vara färdigutbildade när de avslutar sina studier, vilket innebär en stor förändring i relation till tidigare reform, då gymnasieskolan endast skulle vara förberedande och färdigutbildningen skulle ske i arbetslivet (Nylund 2012).

De övergripande ramarna för innehållet i gymnasieskolans utbildningar styrs av vissa styrdokument, såsom läroplan, examensmål och kursplaner. Dessa styrdokument är alltså centrala för lärares didaktiska arbete, och det är dessa dokument som studeras i denna uppsats.

Syftet med denna undersökning är att ta reda på vilka förskjutningar som skett med Gy 11 i termer av vad som värderas som viktig kunskap på de yrkesorienterade programmen och hur kunskaper värderas i styrdokumentet. Detta undersöks genom en textanalys av centrala styrdokument i Lpf 94 och Lgy 11 som reglerar innehållet i utbildningarna.

Följande frågor har väglett uppsatsarbetet och utgjort uppsatsens frågeställningar:

1. Vilka skillnader föreligger i innehållets övergripande struktur, och vad betyder detta för vad som räknas som viktig kunskap?
2. Vilka skillnader avseende vad som värderas som viktig kunskap föreligger mellan läroplanerna Lpf 94 och Lgy 11?
3. Vilka skillnader avseende vad som värderas som viktig kunskap föreligger mellan de övergripande mål som styr utbildningarna (programmål/examensmål) under Lpf 94 och Gy 11?
4. Vilka skillnader avseende vad som värderas som viktig kunskap föreligger mellan kursplaner under Lpf 94 och Gy 11?

Sammantaget ger besvarandet av frågeställningarna ovan ett underlag för att diskutera det som är uppsatsens syfte – vilka förskjutningar som sker med Gy 11 avseende vad som räknas som viktig kunskap i de yrkesorienterade programmen.

Genom att analysera styrdokumentet i relation till vissa teoretiska begrepp (se s.8) är ett ytterligare syfte med uppsatsen att avslutningsvis kunna problematisera förskjutningarna i termer av vad dessa innebär för balansen mellan skolans uppdrag att fostra såväl yrkesarbetare som aktiva medborgare.

1.3 Metod och urval

Vi har gjort en jämförande kvalitativ textanalys (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, & Wängnerud (2010) där vi undersökt centrala styrdokument för att se vilka förskjutningar som skett i vad som värderas som viktig kunskap i de två läroplanerna Lpf 94 och Lgy 11. Utöver läroplansdokumenten för respektive form har vi även studerat och jämfört kursplaner samt examensmål och programmål, det vill säga de övergripande mål som styr innehållet i programmen. Utöver dessa textanalyser har vi också försökt beskriva de övergripande strukturförändringar för innehållet som skett i övergången från Lpf 94 till Gy 11.

Då vi ville veta vad som värderas som viktig kunskap på de yrkesorienteradeprogrammen ansåg vi att en kvalitativ textanalys (Esaiasson et al. 2010) var det bästa alternativet. För att få ett så bra resultat som möjligt läste vi de olika styrdokumentet. Detta gjordes genom att vi strök under och antecknade de likheter och olikheter som fanns. Vi ställde även frågor till våra texter (Johansson & Svedner, 2010). En fördel med en kvalitativ textanalys är att vi

genom en intensiv läsning har möjlighet till att fånga in det centrala innehållet till vår jämförelsestudie (Esaiasson et al.). Det negativa med en kvalitativ textanalys är att man ser och uppmärksammar olika detaljer och förmleringar utifrån ens egna perspektiv, och det finns en risk att undersökningen kan bli för subjektiv (Johansson & Svedner, 2010). Med detta i åtanke har vi under undersökningen försökt vara så neutrala som möjligt under läsning och i framställningen av resultaten och tänkt på att inte lägga in egna värderingar. Här menar vi att det är viktigt att tolka och förstå de resultat som vi fått fram och att inte generalisera och förutsäga (Stukat, 2011). Trots detta kan man aldrig helt frånga att studien kommer att vara formad av vår förförståelse (Gilje & Grimen, 2000 kap).

Om vi hade valt att utföra intervjuer eller enkätstudier hade vi kunnat ställa frågor för att få information om vad till exempel lärare eller elever anser är viktig kunskap på de yrkesorienterade programmen. Här skulle vi också kunna få information om hur det faktiskt fungerar i skolans värld (Esaiasson et al.). Problemet med en sådan undersökning är att vi inte skulle få svar på hur det ser ut i styrdokumentet på de yrkesinriktade programmen utan vi skulle få lärares och elevers uppfattning och tolkning, och det är inte det vår undersökning behandlar. Vårt syfte är att ta reda på vilka förskjutningar som skett med Gy 11 i termer av vad som värderas som viktig kunskap på de yrkesorienterade programmen och se hur kunskaper värderas i styrdokumentet.

Vi anser också att det skulle vara allt för tidigt att genom intervjuer med lärare och elever få några valida resultat då det bara är ett och ett halvt år sedan reformen genomfördes, och det är först till sommaren 2014 som de första eleverna får sin yrkesexamen med den nya reformen Gy 11.

För att ta reda på vad som värderas som viktig kunskap och se vilka eventuella följder detta har för medborgarfrågan anser vi att undersökningen bör göras på ett neutralt objekt, styrdokumentet.

För att besvara frågan av uppsatsens fråga: vilka förskjutningar sker med Gy 11 avseende vad som räknas som viktig kunskap på de yrkesorienterade programmen? skulle bli mer kvalificerat än att endast röra sig på en deskriptiv nivå, valde vi att använda oss av två teoretiska definitioner ”utförarkompetens” och ”utvecklingskompetens” (se s.12). Dessa två begrepp är av vikt för undersökningen då de representerar två olika kunskapssyner, två olika sätt att organisera kunskap som blir relevanta i undersökningen, vilket är viktigt för att få en bra validitet (Esaiasson et al. 2010). För att uppnå hög validitet behöver studien verkligen mäta det den avser att mäta, det vill säga att de teoretiska definitionerna måste ha en god

överenskommelse med den operationella indikatorn. I vårt fall innebär det att de två teoretiska definitionerna ”utförarkompetens” och ”utvecklingskompetens” måste vara lämpliga att operationalisera. När vi genomför operationaliseringen (Esaiasson et al. 2010) gör vi det genom att ställa följande fråga till styrdokumentet: Leder den specifika kunskapen till utförande- eller utvecklingskompetens? I de dokument där de teoretiska begreppen inte varit relevanta har vi använt oss av frågorna: Har det tillkommit något? Och har det fallit bort något?

I den svenska gymnasieskolan finns 18 nationella program, 12 yrkesprogram och 6 högskoleförberedande program. Att analysera samtliga program blir en för stor uppgift för ett examensarbete med dessa tidsramar. Därför har vi avgränsat studien till att undersöka två yrkesprogram. Hotell- och Restaurangprogrammet, numera Restaurang- och livsmedelsprogrammet samt Hantverksprogrammet. Vi valde dessa för att det är dessa inriktningar som berör vårt framtida yrkesliv¹.

Även vid urvalet av ämnesplaner har vi avgränsat genom att välja två teoretiska ämnen och två yrkesinriktade ämnen. De yrkesinriktade ämnena har vi återigen valt med vårt framtida yrke i åtanke, det vill säga som frisör- och serveringslärare. Kursen *Frisör 1* som vi valt att analysera är en kurs i ämnet hantverk och *Servering 1* är en kurs i ämnet serveringskunskap. De två teoretiska kurserna vi valt att undersöka är matematik och samhällskunskap. Undersökningen syftar till att undersöka förskjutningar i kunskap på de yrkesorienterade linjerna och ställa detta i ljuset av spänningen mellan att fostra yrkesarbetare och medborgare anser vi det är viktigt att undersöka ämnet samhällskunskap. Detta är vidare ett av teoretiska ämnen som eleverna kommer att läsa mindre av med den nya reformen. Under Lpf 94 läste man 100 poäng samhällskunskap och med Gy 11 läser eleverna på de yrkesorienterade programmen 50 poäng. Kursen som analyseras är samhällskunskap 1a1. (Skolverket, 2011g)

---

¹ När vi undersökte Restaurang- och livsmedelsprogrammet var vi medvetna om att en del av de förändringar som har skett från Lpf94 till Gy11 också kan beror på en omstrukturering av programmet. Samtidigt som den nya gymnasireformen började, omstrukturerade man Hotell och restaurangprogrammet. Som namnet säger var det en utbildning där man förbereddes för ett yrkesliv inom hotell och restaurang, med specialiseringar mot reception och konferensservice, kock, servitris, eller servitör. Med den nya reformen Gy11 ändrades konceptet, man tog bort inriktningen mot hotell och la till inriktningen mot livsmedel. Namnet på det nya programmet blev då Restaurang- och livsmedelsprogrammet och yrkesutgångarna är nu bagare, konditor, butikssäljare inom färskvaror och delikatess, kock, servitris, eller servitör. Eftersom en av oss är en framtida serveringslärare valde vi att genomföra undersökningen trots förändringen i programmen. Utifrån det perspektivet som vi undersöker och jämför de olika programmålen tror vi inte att omstruktureringen påverkat resultaten på ett betydande sett.

Matematiken i sig är ett ämne som grundar sig i och bygger på problemlösningar, en kunskap som används på samma sätt över hela världen. Detta är ett ämne som i den nya reformen har delats in i olika ”spår” (Skolverket, 2010), det vill säga olika ingångar beroende på om eleven läser ett yrkesinriktat eller ett högskoleorienterade program. Vi undrar varför det finns olika ”spår” i ett gymnasiegemensamt ämne, av den anledningen föll vårt andra ämnesval för undersökningen på matematiken. Vi valde att analysera kursen ”matematik 1a” då det är denna matematik eleverna läser på de yrkesinriktade programmen. En annan anledning till urvalet av ämnen och kurser var att genom vårt urval undersöka ämnen som representerar tre olika kunskapsdomäner:

1. Servering och frisör (yrkesämne)
2. Samhällskunskap (samhällsvetenskapligt/humanistiskt ämne)
3. Matematik (naturvetenskapligt ämne)

När vi analyserade de olika läroplanerna, examensmålen och kursplanerna gjorde vi det utifrån våra frågeställningar: Vilka skillnader föreligger i innehållets övergripande struktur, och vad betyder detta för vad som räknas som viktig kunskap? Vilka skillnader avseende vad som värderas som viktig kunskap föreligger mellan läroplanerna Lpf 94 och Lgy 11? Vilka skillnader avseende vad som värderas som viktig kunskap föreligger mellan de övergripande mål som styr utbildningarna (programmål/examensmål) under Lpf 94 och Gy 11? Vilka skillnader avseende vad som värderas som viktig kunskap föreligger mellan kursplaner under Lpf 94 och Gy 11? Beroende på styrdokumentens karaktär genomfördes något olika analyser inom ramen för den övergripande frågeställningen.

I analysen av läroplanerna (Lpf 94 och Lgy 11) gjorde vi en textanalys där vi letade efter likheter och skillnader (med fokus på skillnader), vi tittade på vad som hade tillkommit och vad som fallit bort, för att på så sätt kunna besvara frågeställningen: Vilka skillnader avseende vad som värderas som viktig kunskap föreligger mellan läroplanerna Lpf 94 och Lgy 11?

Under analysen av de övergripande målen som ska styra utbildningarna, programmålen i Lpf 94 och examensmålen i Gy 11, gjordes samma förfarande. I dessa analyser använde vi oss dessutom av de teoretiska begreppen utförarkompetens och utvecklingskompetens (Ellström 2009, se nedan), för att få en uppfattning av vilka förskjutningar som skett vad som värderas som viktig kunskap på yrkesprogrammen. Vi gjorde även en mindre jämförelse av användningen av några centrala begrepp ”yrke” och ”bransch” för att på så sätt kunna besvara vår frågeställning: Vilka skillnader avseende vad som värderas som viktig kunskap föreligger

mellan de övergripande mål som styr utbildningarna (programmål/examensmål) under Lpf 94 och Gy 11?

När vi undersökte kursen för samhällskunskap var de två begreppen utförarkompetens och utvecklingskompetens inte relevanta för detta ämne, då det inom ämnesområdet inte finns något praktiskt användbart i yrkeslivet som ger någon utförandekompetens, utan samhällskunskapen är ett ämne där som ska ge kunskaper om att lära sig och hantera problemsituationer och ett kritiskt förhållningssätt etcetera. För att få svar på vår frågeställning: Vilka skillnader avseende vad som värderas som viktig kunskap föreligger mellan kursplaner under Lpf 94 och Gy 11? Genomförde vi ett analysförfarande där vi sökte likheter och skillnader, vad som har tillkommit och vad som har fallit bort.

Under analysen av kursen matematik, serveringskunskap och frisör använde vi åter oss av begreppen utvecklingskompetens och utförandekompetens för att på så sätt få en uppfattning om vilka skillnader avseende vad som värderas som viktig kunskap föreligger mellan kursplaner under Lpf 94 och Gy 11? Vi tittade även på vad som har försvunnit och vad som tillkommit, vilka skillnader man kan se, för att på så sätt kunna få svar på vår fråga: Vilka skillnader avseende vad som värderas som viktig kunskap föreligger mellan kursplaner under Lpf 94 och Gy 11. För att få en så bra reabilitet som möjligt har vi hela tiden arbetat strukturerat med styrdokumentet utifrån samma teoretiska begrepp och med samma frågor (Esaiasson et al. 2010).

Sammanfattningsvis är den centrala empirin således

- Läroplaner (Lpf 94, Lgy 11)
- Programmål och Examensmål i Restaurang- och livsmedelsprogrammet och Hantverksprogrammet.
- Kursplaner i frisör 1, servering 1, matematik 1a och samhällskunskap 1a.

Vi har utöver det empiriska materialet beskrivet ovan även läst regeringens proposition (2008/09:199), *Högre kunskap och kvalitet*, samt boken *Gymnasieskolan 2011*, för att kunna beskriva grunddragen i Gy 11 samt vilka målsättningar som legat bakom reformen.

1.4 Tidigare forskning och teoretisk anknytning

Samspelet mellan yrkeslivet och yrkesutbildningen är något som många forskare skrivit om (se t.ex. Berner 1989, Olofsson 2010, Höghjelm 2009). En av dessa forskare är Ellström

(2009), som skriver om hur individer förvärvar kunskap, hanterar olika situationer och löser problem.

Ellström (2009) pratar om två olika kompetenser, utförarkompetens och utvecklingskompetens. Han anser att det är två lika viktiga kompetenser som behövs i ett framtida yrke. När han pratar om utförarkompetens menar han att detta är ett sätt att lära sig följa förskrivna och gällande uppgifter. Ett anpassningslärande, att lära sig metoder och rutiner för att kunna utföra vissa bestämda arbetsuppgifter och att problemlösningen sker genom givna instruktioner/regler. I kontrast handlar utvecklingskompetens om att man själv ska lära sig att hantera och självständigt kunna lösa problem, kunna medverka till att utvecklas med sig själv och med sina arbetsuppgifter. Ellström menar att både utvecklingskompetens och utförandekompetens är nödvändigt i en modern yrkesutbildning. Han diskuterar detta i termer av utförandets logik och utvecklingens logik och vikten av att finna en balans mellan dessa två.

Utförandets logik

- Effektiv rutinbaserad handling
- Problemlösning genom tillämpning av givna regler och instruktioner
- Enhetlighet och likatänkande samt stabilitet och säkerhet.
- Anpassningsinriktat lärande med fokus på bemästring av givna arbetssätt, procedurer och rutiner

Utvecklingens logik

- Tanke och kritisk reflektion
- Alternativtänkande experiment och risktagande
- Tolerans för olikhet och felhandlingar
- Utvecklingsinriktat lärande med fokus på att förbättra och förnya arbetssätt, procedurer och rutiner (Ellström 2009 s. 33).

Problemet uppstår enligt Ellström då en av dessa kunskaper dominerar i en utbildning, vilket lätt sker i en yrkesutbildning där man ser på utbildningen som en resultatrik produktionsverksamhet. Det fokuserar då för mycket på praktiska handlingar och rutiner, vilket resulterar i att ett alternativt tänkande och reflektioner ges mindre utrymme.

Svårigheterna som kan uppstå enligt Ellström (2009) är att det kan bli för mycket arbetslivskultur på utbildningarna i stället för en skolkultur. En arbetslivskultur inriktar sig mer på specialiseringar och inriktningar mot arbetsmarknadens behov, medan en skolkultur utgår ifrån allmänna kunskapsmål, mål där jämlikhet- och rättvisesträvande står i fokus.

Arbetslivskulturen innebär mer färdiga manualer, regelbaserad kunskap, konkreta arbetsinstruktioner. Ellström kallar den typen av kunskap som karaktäriseras av denna typ av drag för utförarkompetens. Skolkulturen å andra sidan innebär mer breda kunskaper och lärarens uppgift är att ”förmedla kunskap och ge eleverna en social förberedelse inför vuxenlivet och en kommande yrkesutövning” (Ellström, 2009 s.31) en kunskap som Ellström kallar för utvecklingskompetens.

När vi genomförde undersökningen har vi använt fyra olika begrepp, utförarkompetens, utvecklingskompetens, arbetslivskultur och skolkultur. De två första begreppen utförarkompetens och utvecklingskompetens har vi använt oss av när vi analyserade texterna. Vi tittade på kunskaperna i programmålen i Lpf 94 respektive examensmålen i Gy 11, om kunskapen var utvecklingsinriktad eller utförandeinriktad. Begreppen arbetslivskultur och skolkultur använde vi inte vid den konkreta analysen, utan de har vi använt när vi har sammanställt analysresultaten för att möjliggöra en diskussion av balansen mellan dessa olika kunskapskulturer och vilka konsekvenser de kan få för balansen mellan skolans uppdrag att å ena sidan fostra yrkesarbetare och å andra sidan medborgare.

Ellström (2009) tar upp många intressanta infallsvinklar om samspelet mellan yrkesutbildning och arbetslivet. Han beskriver vikten av att yrkesutbildningen bidrar till förnyelse av och förbereder för fortsatt lärande efter inträdet i arbetslivet. Det blir därför intressant att undersöka hur kunskaper organiseras i de styrdokument som skall styra yrkesprogrammets innehåll och i vilken mån som kunskapen genomsyras av yrkeslivskulturen eller skolkulturen. Vilka kunskaper som via styrdokument väljs ut och hur de organiseras får betydelse för vilka kunskaper eleverna vid yrkesprogrammen erbjuds, och frågan är vilken typ av kunskap utbildningarna erbjuder för rollerna som yrkesarbetare respektive samhällsmedborgare.

Även om Gy 11 är en ny reform har det hunnit publiceras en del policyforskning om reformen. Vi kommer i de avslutande delarna av uppsatsen framför allt återknyta till de mer kritiska resultat som presenterats i exempelvis Hjort-Liedman & Liedman (2008), Lundahl (2008), Arneback & Bergh (2010), Nylund (2010) och Nylund & Rosvall (2011), och diskutera huruvida våra resultat stärker eller försvagar slutsatserna i denna forskning. I denna forskning kritiseras Gy 11 för att organisera kunskapen i för stor utsträckning i relation till arbetsmarknaden. Exempelvis visar Nylund & Rosvall (2011) att detta leder till att kunskapen blir starkt bunden till specifika kontexter och därmed endast användbar i mycket specifika sammanhang. Denna typ av organisering av kunskap, menar dessa forskare, gör att de mål i

läroplanen som har med demokratiskt medborgarskap och kritiskt tänkande att göra, kommer i skymundan. Ett annat sätt att formulera detta problem är att det sker separation mellan teoretiskt orienterade kunskapsfält och mer praktiskt orienterade kunskapsfält. När en sådan separation uppstår får eleverna vid yrkesprogrammen inte tillgång till ett innehåll som möjliggör att kunna ifrågasätta och reflektera över de kunskaper de förvärvar i skolan, eller hur samhället bör organiseras i stort. Ett annat problem som då uppkommer enligt Nylund & Rosvall (2011) är när en sådan fördelning av kunskap uppstår förstärker det i sin tur den klassbundna sociala arbetsindelningen, ett stort problem anser Nylund (2010) då vi lever i ett redan ojämnt samhälle där en stor del av de elever som läser de yrkesorienterade programmen är ungdomar med arbetarklassbakgrund.

DEL 2. RESULTAT & ANALYS

Uppsatsens andra del består av två huvuddelar. I del 2.1 besvaras den första frågeställningen: Vilka skillnader förligger i innehållets övergripande struktur? I del 2.2 presenteras den analys som gjorts av styrdokumentet, och resterande frågeställningar besvaras i turordning (2.2.1 Läroplanen, 2.2.2 Examensmålen, Restaurang och livsmedel, Hantverk) och 2.2.3 Ämnesplan).

Det är inte bara innehållet i examensmålen och kursplanerna som har ändrats, utan även den övergripande strukturen för samtliga gymnasieprogram. Det blir tydligare skillnader mellan yrkes- och högskoleorienterade program, man blir inte längre högskolebehörig på alla nationella program, kärnämnen försvinner och ersätts med gymnasiegemensamma ämnen som minskar i utrymme, det individuella valet förändras, gymnasiearbetet får en ny roll, det upprättas en ny styrning med starkare inflytande av branscher etc. I del två kommer vi titta på de förändringarna som har hänt i strukturen på de nationella programmen

2.1 Övergripande förändringar i de nationella programmen.

På generell nivå innebär Lgy 11

Betydligt färre studievägar, större skillnader mellan yrkesprogram och högskoleförberedande program, nya yrken, nya program och större inflytande för branscher (Skolverket, 2010)

I proposition (2008/09:199) *Högre krav och kvalitet* har stora förändringar gjorts. Regeringen har infört 18 nationella program som delats in i två grupper, en yrkesinriktad och en högskoleförberedande grupp. Det finns 6 stycken högskoleorienterade och 12 stycken yrkesorienterade program. Det individuella valet har reducerats till 200 poäng mot tidigare 300 poäng då man valt att lägga mer poäng på programfördjupningarna (innebörden av detta utvecklas nedan). De ämnen som eleverna läser i programfördjupning är ämnen som är inriktade mot yrkesinriktningarna. Vad som tidigare kallades kärnämnen har nu fått namnet gymnasiegemensamma ämnen (innebörden av detta utvecklas nedan). De gymnasiegemensamma ämnena skall variera i både innehåll och omfattning beroende på program. Man har tagit bort programmålen och ersatt dem med examensmål (innebörden av detta utvecklas nedan). Kursplaner ersätts av ämnesplaner med ett definierat centralt innehåll (innebörden av detta utvecklas nedan). Dessa förändringar leder till en omfördelning mellan de gymnasiegemensamma ämnena och programfördjupningen. Med den tidiga reformen Lpf

94 var det obligatoriskt att läsa 750 poäng kärnämnen (Skolverket, 2000a), idag med Gy 11 har obligatoriet sänkts till 600 poäng i de gymnasiegemensamma ämnena. Idag läser man 600-900 poäng i programfördjupningen beroende på vilken specialisering man läser (Skolverket, 2011a), med den tidigare reformen Lpf 94 var det 300-400 poäng beroende på specialisering (Skolverket, 2000). Dessa förändringar leder till att det kommer att finnas två olika examen beroende på vilket program man går, en yrkesexamen för de yrkesorienterade programmen och en högskoleexamen för de högskole-förberedandeprogrammen (Skolverket, 2011). Det innebär att elever som läser vid de yrkesorienterade programmen inte längre automatiskt blir behöriga att läsa vid högskola som med den tidigare reformen Lpf 94, då ämnesfördelningen har ändrats (innehålls av detta utvecklas nedan) i den nya reformen Gy 11. Det finns olika sätt att läsa in högskolebehörigheten beroende på vilket yrkesprogram eleven läser. Vissa program erbjuder eleverna att läsa de ämnen som behövs för behörigheten som individuellt val och programfördjupning, medan man på andra program måste läsa ett utökat program.

En annan central förändring gäller styrningen av innehållet i yrkesprogrammen. Med proposition (2008/09:199) vill regeringen att samarbetet mellan gymnasieskolan och arbetslivet ska stärkas. Detta vill de uppnå genom att tillsätta programråd för alla nationella yrkesprogram. Regeringen lägger stor vikt vid att:

Branschorganisationer och andra avnämare bör medverka i arbetet med att ta fram kurser som absolut bör ingå i en examen och vara godkända (proposition 2008/09:199 s.14).

Det är inte bara kurserna som staten vill att branschen ska vara med att ta fram, utan även examensmålen, det vill säga de övergripande mål som ska styra och genomsyra allt innehåll.

Regeringen avser att ge Skolverket i uppdrag att efter samråd med de nationella programråden för respektive yrkesprogram lämna förslag till reglering av examenskraven för respektive yrkesprogram (proposition 2008/09:199 s.41)

Detta leder enligt Skolverket till att branschen får ett starkare inflytande över de yrkesorienterade programmen (Skolverket, 2011a).

Ambitionen med Lgy 11 är att eleverna efter avslutade studier ska vara färdigutbildade för att vara anställningsbara.

En sammanhållen utbildning skapar förutsättningar för mer kvalificerad och fördjupad yrkesutbildning som leder till tydligare yrkesutgångar där eleverna i högre grad blir anställningsbara (proposition 2008/09:199 s.61).

Detta är ännu en av de stora skillnaderna från den tidigare reformen, då utbildningen bara var en förberedande utbildning och färdigutbildningen skulle ske i arbetslivet (Nylund 2012).

2.1.1 Från kärnämnen till gymnasiegemensamma ämnen

De gymnasiegemensamma ämnena kallades i Lpf 94 för kärnämnen. Alla elever, oavsett program, läste ett gemensamt urval av ämnen som bestod av 750 poäng (Skolverket, 2000g). Detta innebar att alla eleverna på gymnasieskolorna blev högskolebehöriga (Skolverket, 2011).

På alla nationella program med den nya reformen Gy 11, läser man nio gymnasiegemensamma ämnen (se tabell 1). Även om det heter gymnasiegemensamma ämnen betyder det inte att alla programmen läser samma kurser i de gymnasiegemensamma ämnena. Inte heller läser man samma poäng på de olika utbildningarna. På de yrkesorienterade programmen läser eleverna 600 poäng gymnasiegemensamma ämnen medan eleverna på de högskoleorienterade programmen läser 1150 poäng (Skolverket 2011). En annan skillnad mellan de högskoleorienterade och de yrkesorienterade programmen är att man nu har delat ni kurserna i vad man kallar för ”spår”, det finns spår på olika kurser med respektive påbyggnadskurs beroende om eleven läser på ett högskoleorienterade eller yrkesorienterade program. För de yrkesorienterade programmen läser man 50 poäng historia, samhällskunskap och naturkunskap, dessa kurser är 1a1 och påbyggnaden är 1b1. Om eleven går ett högskoleförberedande program börjar eleven med en kurs som heter 1b. Även i matematik har man a och b spår (se nedan under förändringar i styrdokumentet) (Skolverket 2011). De gymnasiegemensamma ämnena är följande:

■ Engelska   ■ Historia   ■ Idrott och hälsa   ■ Matematik   ■ Naturkunskap   ■ Religionskunskap   ■ Samhällskunskap   ■ Svenska/svenska som andraspråk

Tabell 1. *De gymnasiegemensamma ämnena* (Skolverket, 2011c)

Sammanfattningsvis kan man se att strukturförändringarna i de gymnasiegemensamma ämnena innebär en stor förändring i utbildningen för de yrkesorienterade ämnena. På de

yrkesorienterade programmen läser eleverna 150 poäng mindre i de gymnasiegemensamma ämnena, än vad man gjorde med Lpf 94. Även kurserna som man läser på de yrkesorienterade programmen skiljer sig från de högskoleorienterade programmen, vilket då resulterar i att de gymnasiegemensamma ämnenas innehåll inte ser likadant ut i den svenska gymnasieskolan, utan det beror på om man går en yrkesorienterad eller högskoleorienterad utbildning. Regeringen anser att de gymnasiegemensamma ämnena ska anpassas till utbildningens karaktär.

Regeringen anser att inte bara omfattningen utan även innehållet i gymnasiegemensamma kurser, till skillnad från dagens kärnämneskurser, kan behöva variera för att anpassas till de examensmål som ska finnas för respektive utbildning (proposition 2008/09:199 s.80).

Den största skillnaden med strukturförändringarna är att eleverna på de yrkesorienterade programmen inte längre automatiskt blir högskolebehöriga.

2.1.2 Programfördjupning

Här kommer vi att gå över till att skriva om programfördjupning, vad denna innebär och vad den ska innehålla. Vidare beskrivs vem som beslutar vilka kurser som ska vara programfördjupningskurser.

Med den tidigare reformen Lpf 94 fanns det något som kallades valbara kurser. Dessa är nu borttagna och istället har man infört programfördjupningen. När eleverna tidigare läste de valbara kurserna kunde poängen variera lite från program till program. Med Hotell- och restaurang läste de mellan 300 och 400 poäng beroende på vilken specialisering de läste. De valbara kurserna kunde utnyttjas i olika syften antingen om eleven ville fördjupa sig i en speciell specialisering eller om eleven ville bredda sin kunskap inom ett annat område. Detta gjorde att de valbara kurserna var lite bredare, då de kurser som erbjöds var användbara för mer än bara ett yrke, ett exempel på det är kursen dietik och dietikmatlagning som inte bara var för restaurangstuderande utan även kunde bli användbar inom sjukvården eller äldreården (Skolverket, 2000).

I programfördjupningen med den nya reformen Gy 11 läser eleven de ämnen och kurser som svarar mot den valda yrkesutgången. Det är branschen som har varit med och tagit fram programfördjupningskurserna till de yrkesorienterade programmen, vilket skedde i samråd med de nationella programråden (Skolverket, 2011). På de högskoleförberedande

programmen innehåller programfördjupningen de kurser som är av betydelse för fortsatta studier på högskolan.

Mellan yrkesprogrammen och de högskoleförberedande programmen är omfattningen av de programfördjupande kurserna väldigt varierande. På de yrkesorienterade programmen är vikten av programfördjupningen större då eleverna behöver specialisera sig inom vissa yrkesverksamheter för att efter avslutade studier vara anställningsbara (Skolverket, 2011).

Sammanfattningsvis ser man att programfördjupningen har fått ett större utrymme i de yrkesorienterade utbildningarna. Innehållet har också blivit mer styrt efter branschens behov då de är med och tar fram programfördjupningskurserna. Innehållet i fördjupningskurserna blir mer inriktad på det specifika yrket och dess specialisering, till skillnad från de valbara kurserna i Lpf 94 då det fanns ett större utbud av kurser som inte bara svarade mot det specifika yrket.

2.1.3 Individuellt val

Det individuella valet innebär att skolan erbjuder ett antal ämnen där eleven själv väljer de ämnen som skall läsas under terminens gång. Med Gy 11 omfattar det individuella valet 200 poäng på samtliga nationella program, till skillnad från Lpf 94 då eleverna läste 300 poäng. Under Lpf94 kunde eleverna välja fritt oberoende av programmålet mellan de olika kurserna i kommunen (Skolverket, 2000).

I Gy 11 väljer skolan vilka kurser de erbjuder eleverna, men i utbudet är det obligatoriskt att erbjuda en kurs i idrott och en kurs i estetiska ämnen. På de yrkesorienterade programmen är det även obligatoriskt att erbjuda eleven svenska 2 och 3, respektive svenska som andraspråk 2 och 3 och i vissa fall engelska 6, då dessa ämnen är nödvändiga för en elev som vill läsa in högskolebehörigheten (Skolverket, 2011). När det gäller vilka kurser som måste erbjudas som individuellt val är det staten som bestämmer (Skolverket 2011).

Sammanfattningsvis kan man förklara strukturförändringarna genom att det individuella valet nu är 200 poäng till skillnad från tidigare 300. Den största skillnaden mellan Lpf 94 och Gy 11 är att elevens individuella val blir mycket snävare när det är skolan som bestämmer vilka kurser som ska erbjudas, gentemot tidigare då eleven fritt oberoende av programmålen, kunde välja mellan kurserna som fanns i kommunen (Skolverket, 2000).

2.1.4 Gymnasiearbetet

Med Gy 11 har man infört något som heter gymnasiearbete och det är något som eleven ska genomföra i slutet av sin utbildning (Skolverket 2011). I Lpf 94 hette detta projektarbete, och hade samma omfattning, 100 poäng. Eleven skulle i detta arbete nå målen genom att lösa en uppgift eller ett problem inom ett avgränsat område för ett program eller en studieinriktning. Bedömningen gjordes på val av material och metod där även en projektplan skulle redovisas (Skolverket, 2000f).

Gymnasiearbetet ingår i både de högskoleorienterade och de yrkesorienterade programmen. Här ska eleven visa vad den lärt sig under hela sin utbildning. Gymnasiearbetet ska riktas mot programmets karaktär och ingå som en del i examensmålen. Läraren bedömer också gymnasiearbetet utifrån målen men det finns ingen bestämd ämnesplan för gymnasiearbete (Skolverket, 2011). Det kan göras i både grupp och enskilt, men varje elev ska bedömas och betygsättas individuellt. Det är därför viktigt att läraren kan se och följa vad varje enskild elev har gjort för att få ett rättvist bedömningsunderlag (Skolverket, 2011).

På de yrkesorienterade programmen ska gymnasiearbetet vara ett sätt för eleven att visa sig förberedd inför den valda yrkesutgången. Eleven ska planera, utföra samt utvärdera vanligt förekommande arbetsuppgifter inom yrkesområdet. Det ska även formuleras så att det ger eleven en möjlighet att pröva sitt yrkeskunnande i företagsliknande arbetsformer. Detta kan innebära att eleven gör hela eller delar av sitt gymnasiearbete på olika arbetsplatser. Ett gymnasiearbete ska även ge eleverna en möjlighet att visa hur man startar och driver eget företag. I första hand skall gymnasiearbetet dock syfta till att visa att eleven kan utföra vanligt förekommande arbetsuppgifter utifrån det valda yrkesområdet (Skolverket, 2011).

På de högskoleorienterade programmen ska gymnasiearbetet framför allt visa att eleven är förberedd för högskolestudier inom det valda programmet. Här ska eleven genomföra arbetet på ett sätt som liknar de arbeten som eleven utför på högskolan. Eleven ska formulera en frågeställning samt planera, genomföra och utvärdera ett större arbete. Gymnasiearbetet ska också innehålla en kort sammanfattning eller beskrivning av arbetet på engelska. Vidare ska eleven presentera och diskutera sitt arbete och visa på ett kritiskt förhållningsätt till det valda metoderna och resultaten samt även ge respons på andra elevers arbeten (Skolverket, 2011).

Sammanfattningsvis kan man se att de strukturförändringar som skett när det gäller gymnasiearbetet, är att det nu finns inskrivet i examensmålen. Det står detaljerat utskrivet vad

som är målet med det, och hur det ska avspegla sig i examensmålen, vilket det inte gjorde med Lpf 94.

En annan viktig sak som har tillkommit med Gy 11 är att om man inte blir godkänd i sitt gymnasiearbete får man inte sin gymnasieexamen. Detta innebär att gymnasiearbetet fått en mycket viktigare funktion i utbildningen än tidigare. Eftersom det är branschen och programråden som har tagit fram kriterierna för gymnasiearbetet på de yrkesorienterade programmen, blir konsekvensen att de får ett stort inflytande över elevens utbildning.

Gymnasiearbetet måste enligt regeringens förslag vara godkänt för att bevis om gymnasieexamen ska kunna utfärdas (proposition 2008/09:199 s.86).

2.1.5 Programinriktningarna Restaurang- och livsmedelsprogrammet samt Hantverksprogrammet

Här kommer vi att beskriva programinriktningarna Restaurang- och livsmedelsprogrammet och Hantverksprogrammet och vilka de olika yrkesutgångarna är i dessa program.

Restaurang- och livsmedelsprogrammet

Restaurang- och livsmedelsprogrammet är ett yrkesprogram som är inriktat på service inom restaurang- och livsmedelsbranschen och utbildningen är tre år lång. Under det första året läser eleverna gemensamt oberoende av vilken inriktning de senare ska läsa. Eleverna får här en chans att prova på de tre inriktningarna, bageri och konditor, butikssäljare inom färskvaror och delikatess och catering, kök eller servering. Det andra året väljer eleven en av de tre ovan nämnda inriktningar. Det tredje året väljer eleven slutligen den specialisering som vänder sig till den yrkesutgången den önskar. Några exempel på yrkesutgångar är bagare, konditor, servitris, kock och butikssäljare inom färskvaror (Skolverket, 2011d).

Om eleven väljer specialisering servitris/servitör idag, med Gy 11, måste eleven läsa följande obligatoriska ämnen i denna ordning:

Ämne	Kurs	Poäng
År 1) Mat och dryck i kombination	Mat och dryck i kombination	100
År 2) Serveringskunskap	Servering 1	100

(Skolverket, 2011f)

Det tredje året läser eleven olika programfördjupande kurser. Så här ser programfördjupningspaketet ut som erbjuds för specialisering servitris/servitör

Ämne	Kurs	Poäng
Dryckeskunskap	Drycker	100
	Drycker och ansvarsfull Alkoholservice	100
Serveringskunskap	Arrangemang	100
	Matsalshantverk	100
	Servering 2	200
Service och bemötande	Service och bemötande 2	100

(Skolverket, 2011f)

För att få en grundläggande högskolebehörighet på Restaurang- och livsmedelsprogrammet behöver eleven inte läsa utökat program², utan kan genom att göra vissa val få behörigheten inom ramen för de 2500 poängen (Skolverket, 2011). För att få högskolebehörighet måste man ha läst svenska 2 och svenska 3, eller för elever med annat modersmål än svenska; svenska 2 och svenska 3 som andraspråk. Om en elev på Restaurang- och livsmedelsprogrammet vill läsa dessa ämnen har de möjlighet att läsa dessa ämnen som individuellt val (innebörden av detta utvecklas nedan). Även engelska 6 är nödvändig för att få högskolebehörighet. Detta erbjuder skolan som programfördjupning (innebörden av detta utvecklas nedan). Om eleven inte vill läsa svenska och engelska som individuellt val respektive programfördjupning har eleven alltid rätt att läsa in behörigheten till högskolan genom ett utökat program om så önskas (Skolverket, 2011e). Skolan kan även erbjuda en särskild högskolebehörighet, då skolan kan erbjuda moderna språk som programfördjupning (Skolverket, 2011e)

Hantverksprogrammet

Hantverksprogrammet är ett yrkesprogram som är inriktat mot olika hantverksyrken som floristryrket, frisörbranschen, snickeribranschen och textilbranschen. Det finns också en grupp som heter övriga hantverk, där exempel på yrken är glasblåsare, guld och silversmed, hår och makeupstylist samt låssmed. Alla de olika yrkesinriktningarna har sin individuella utbildning men de går under samma benämning, hantverksprogrammet. Den yrkesinriktning som vi kommer att undersöka är frisörprogrammet. Frisörprogrammet är ett program som ska ge kunskaper om olika behandlingar, tekniker och hantering av verktyg samt kunskaper om

² om man läser ett utökat program läser man en eller fler kurser utöver de 2500 obligatoriska poängen som en elev måste ha läst för att få sin examen

material som förekommer i frisöryrket. Utbildningen är treårig och under den tiden har eleverna arbetsplatsförlagd lärande en gång i veckan.

Om eleven väljer specialisering frisör idag med Gy 11 måste eleven läsa följande obligatoriska ämnen i denna ordning:

Ämne	Kurs	Poäng
År 1) Hantverk	Frisör 1	200
År 1) Hantverksskunskap	Material och miljö	100
År 2) Hantverk	Frisör 2	200

(Skolverket, 2011n)

Det tredje året läser eleven olika programfördjupande kurser. Så här ser programfördjupningspaketet ut som erbjuds för specialisering frisör:

Ämne	Kurs	Poäng
Hantverk	Frisör 3	200
Hantverk	Frisör 4	200
Hantverk	Frisör 5	200
Hantverk	Frisör 6a	100

(Skolverket, 2011n)

På Hantverksprogrammet måste eleverna läsa ett utökat program med 100 poäng för att uppnå den grundläggande högskolebehörigheten. Likt restaurang- och livsmedelsprogrammet erbjuder hantverksprogrammet svenska 2 och svenska 3 samt svenska 2 och 3 som andraspråk som individuellt val (Skolverket, 2011a).

Eftersom skolan inte erbjuder engelska 6 som programfördjupning, måste den erbjuda det som individuellt val. Eleven ska alltid erbjudas att läsa in hela den grundläggande högskolebehörigheten som ett utökat program. Det finns också möjlighet att få viss särskild högskolebehörighet på hantverksprogrammet då skolan kan erbjuda matematik 2a och 3 samt extra kurser i naturkunskap, samhällskunskap och historia (Skolverket, 2011a).

2.1.6 Strukturförändringarnas innebörd för vad som räknas som viktig kunskap

Sammanfattningsvis kan man se att de övergripande strukturförändringarna som skett i de yrkesorienterade programmen är att de gymnasiegemensamma ämnena har minskats med 150 poäng till fördel för de programfördjupande kurserna. Eleverna läser nu 750 poäng i programfördjupning. De programfördjupandekurserna är framtagna av branschen och ska rikta sig till karaktärsämnet. Denna strukturförändring påvisar då att det som värderas som viktig kunskap är yrkesinriktade kunskaperna framför de samhälleliga kunskaperna.

Detsamma gäller det individuella valet som minskat från 300 till 200 poäng. Urvalet av kurser är färre och eleverna kan inte längre välja fritt bland kurser i kommunen. Konsekvensen för de elever som läser på de yrkesorienterade programmen blir att deras möjlighet till att läsa ämnen som inte är karaktärsinriktade minskas.

Gymnasiearbetet har fått en mer betydande roll med Gy 11 då eleven måste få ett godkänt gymnasiearbete för att få sin yrkesexamen. Gymnasiearbetet ska riktas mot programmets karaktär och ingå som en del i examensmålen.

Den största och mest kanske mest betydande skillnaden som skett i strukturförändringarna är att man numera inte automatiskt blir högskolebehörig. Med Lpf 94 ansåg man att alla elever oavsett programinriktning skulle läsa lika många poäng i kärnämnen, vilket i sin tur betydde att alla blev högskolebehöriga.

Samtliga strukturförändringar visar att det som värderas som viktig kunskap på de yrkesorienterade programmen är yrkesinriktade kunskaper och frågan är om liknande förskjutningar skett med förändringarna av styrdokumentet som skall styra innehållet i de yrkesorienterade utbildningarna.

2.2 Förändringar i styrdokumentet

Vi övergår i denna del till styrdokumentet och vår analys av dem. Här försöker vi besvara våra tre övriga frågeställningar:

- Vilka skillnader avseende vad som värderas som viktig kunskap föreligger mellan läroplanerna Lpf 94 och Lgy 11?
- Vilka skillnader avseende vad som värderas som viktig kunskap föreligger mellan de övergripande mål som styr utbildningarna (programmål/examensmål) under Lpf 94 och Gy 11?
- Vilka skillnader avseende vad som värderas som viktig kunskap föreligger mellan kursplaner under Lpf 94 och Gy 11?

2.2.1 Läroplanerna

Läroplanen för de frivilliga skolformerna beskriver verksamheternas värdegrund och uppdrag samt mål och riktlinjer för arbetet. Regeringen beslutar om läroplanen (Skolverket 2011 s.14).

Förutom att man har gjort några ändringar i formuleringarna i den nya läroplanen Lgy 11 är de två läroplanerna Lpf 94 och Lgy 11 nästintill identiska. En skillnad finns dock, i Lgy 11 finns det en stark betoning på entreprenörskap, vilket inte fanns med i Lpf 94. Man vill att

eleverna inom samtliga program ska få en chans att fördjupa sig i entreprenörskapet och genom detta öppna upp möjligheter för ett framtida företagande. Det uttrycks enligt följande:

Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar kunskaper och förhållningssätt som främjar entreprenörskap, företagande och innovationstänkande. Därigenom ökar elevernas möjligheter att kunna starta och driva företag. Entreprenörsiella förmågor är värdefulla för arbetslivet, samhällslivet och vidare studier (Skolverket, 2011o).

Sammanfattningsvis ser man att det är mycket likt gällande övergripande mål och värdegrunden. Den enda egentliga skillnaden är betoningen på entreprenörskapet som har tillkommit. Gällande de mest övergripande målen har således inga dramatiska förskjutningar skett.

2.2.2 Examensmål/Programmål Restaurang- och livsmedelsprogrammet samt Hantverksprogrammet

I det följande nedan analysers de förskjutningar som skett i de övergripande målen. Idag med Gy 11 heter dessa mål examensmål. I Lpf 94 var benämningen programmål. I programmålen i Lpf 94 skulle målen vara en sammanfattande beskrivning av programmet. Vidare så utgick man från programmålen olika punkter för att kunna planera undervisningen (Skolverket, 2008).

Idag med Gy 11 ska examensmålen också styra utbildningen och gymnasiearbetets utformning och innehåll. Examensmål ska finnas för varje program, de ska vara den grund man håller sig till när man planerar utbildningen och undervisningen för eleverna. Entreprenörskapet är något som utifrån programmets karaktär ska betonas i examensmålen för alla program. Examensmålen anger de mål som finns för programmet samt de inriktningar som finns inom programmet, de ska också ange de mål som finns för examensarbetet. Det är Regeringen som beslutar om examensmålen för de nationella programmen i samråd med Skolverket (Skolverket, 2011).

Hotell- och restaurangprogrammet

Vid den jämförande analysen av programmålen och examensmålen ser vi att de är framskrivna väldigt olika. I programmålen i Lpf 94 ser vi en mer generell betoning på vad utbildningen ska leda till, dock inom ramen för yrkesutgången.

Krav ställs på förmåga att arbeta i lag, planera arbetet, ta ansvar för kvalitet och ekonomi samt ge service till gäster oavsett vilken yrkesfunktion man har. I utbildningen utvecklas

initiativförmåga, servicekänsla och förmåga att möta gäster med olika bakgrund och behov (Skolverket, 2000b, Lpf 94).

Vidare förklarar man programmets syfte enligt följande:

Hotell- och restaurangprogrammet syftar till att ge grundläggande kunskaper för arbete inom hotell- och restaurangverksamhet (Skolverket, 2000b, Lpf 94)

I jämförelse med examensmålen ligger fokus i Gy 11 mer på individen, eleven i detta fall. När de skriver fram examensmålen refererar de till vad eleven ska lära sig eller vilka förmågor som den ska utveckla.

Arbetet nära kunderna ställer krav på goda kunskaper i kommunikation och service. Utbildningen ska därför utveckla elevernas förmåga att bemöta kunder. (Skolverket, 2011d, Gy 11).

Några fler exempel där det uttryckligen står att det är eleven som i denna situation ska få en kunskap.

Utbildningen ska utveckla elevernas kunskaper inom de delar av restaurang- och livsmedelsbranschen där man arbetar nära kunderna med i första hand hantverksmässiga metoder, såväl traditionella som moderna. Den ska också utveckla elevernas kunskaper om och färdigheter i livsmedelsproduktion, matlagning och servering liksom deras kunskaper om måltiden som helhet (Skolverket, 2011d, Gy 11).

Här vill man förmedla kännedom om arbete i andra länder och återigen är det eleven som ska få kännedom.

Branschen är av tradition en del av en internationell arbetsmarknad. Utbildningen ska därför ge eleverna kännedom om arbete i andra länder och möjligheter till fördjupade studier i engelska (Skolverket, 2011d, Gy 11).

Ordet eleven upprepas tillsammans med olika kunskaper, förmågor och kännedom som eleven ska lära sig. Man förbereder eleven, utvecklar eleven, eleven ska ha kunskap om etcetera. Detta till skillnad från Lpf 94 där man pratar om vad utbildningen har för syfte, vad den erbjuder och vad den kan leda till.

I analysen nedan kan vi fortsättningsvis se att i examensmålen med Gy 11 återkommer ordet elev ett flertal gånger.

I Lpf 94 är syftet att man ska få en grund till något, en grund för ett fortsatt arbete, eller en grund för fortsatta studier. I Gy 11, å andra sidan, blir eleverna förberedda för något, för fortsatt arbete och för ett yrkesområde.

Två ord återkommer löpande i examensmålen i Gy 11. Ett av orden är bransch; branschen kännetecknas av.., branschen har.., branschen präglas av.., restaurangbranschen har en prägel av.. etcetera. Det andra är ordet yrke; yrkeskunskaper, yrkesidentitet, yrkesgemenskap, arbetsuppgifter inom yrket etc. Orden förekommer också i Lpf 94 men endast vid ett fåtal tillfällen (se tabell 2).

Tabell 2. Förekomsten av orden yrke och bransch i Lpf 94 respektive Gy 11

Orden	Examensmålen Lpf 94	Examensmålen Lgy 11
Yrke	7	13
Branschen	1	6

Som tidigare nämnts är det programråden och branschen som har varit med och tagit fram examensmålen i Gy 11, vilket syns ganska tydligt här. Vad man kan konstatera här är kunskapen i examensmålen har blivit mycket mer inriktade på branschen och yrket.

Det är skillnader på hur man ser på kunskapen i programmålen och examensmålen, och vad den ska användas till. I Gy 11 ser man att ett stort fokus ligger på att eleven ska lära sig en viss kunskap som är kopplad till mer konkreta arbetsutföranden, en kunskap Ellström (2009) kallar utförarkompetens så som:

Efter examen från programmet ska eleverna ha de kunskaper som behövs för att arbeta inom restaurang- och livsmedelssektorn, till exempel i restaurang, bageri och med färskvaror (Skolverket, 2011d, Gy 11).

I Lpf 94 är istället kunskapen bredare och användbar för mer än att bara utföra en uppgift i en konkret situation, en utvecklingskompetens där man vill att kunskapen ska leda till att eleven själv ska lära sig att hantera och självständigt kunna lösa problem, kunna medverka till att utvecklas med sig själv och med sina arbetsuppgifter.

Hotell- och restaurangprogrammet syftar till att ge grundläggande kunskaper för arbete inom hotell- och restaurangverksamhet. Programmet syftar även till att ge en grund för ett fortsatt lärande i arbetslivet och för vidare studier (Skolverket, 2000b, Lpf 94).

Även när man pratar arbetsmiljöfrågor ser man skillnad mellan de olika reformerna. I Lpf 94 är det återigen en kunskap som blir mer generell och inte fullt så styrd till en specifik situation.

Kunskaper om faktorer som påverkar hälsa och säkerhet och har kännedom om hur arbetsmiljöfrågor hanteras inom berörda verksamheter samt kan verka för en god fysisk och psykosocial arbetsmiljö (Skolverket, 2000b, Lpf 94).

I Gy 11 är en kunskap mer bundet till ett specifikt syfte, en konkret arbetssituation och inom yrkesområdet.

Utbildningen ska ge eleverna de kunskaper som behövs för att arbeta arbetsmiljöriktigt, säkert och i enlighet med lagar och andra bestämmelser inom yrkesområdet (Skolverket, 2011d, Gy 11).

Även den internationella prägeln och vikten av språkkunskaperna värderas annorlunda. I Lpf94 vill man inte att eleven bara ska ha användning för sin kunskap i yrkeslivet utan anser att skolans ansvar också är att eleven skall kunna ha nytta av kunskapen till ett vidare samhällsliv.

Skolan skall ansvara för att eleven vid fullföljd utbildning: kan kommunicera på svenska och engelska med sikte på behovet i yrket, samhällslivet och vidare studier (Skolverket, 2000b, Lpf 94).

I Gy 11 skriver de om den internationella prägeln och erbjuder en kännedom om ett framtida yrkesliv i ett annat land, och endast en möjlighet till att fördjupa engelska studierna.

Branschen är av tradition en del av en internationell arbetsmarknad. Utbildningen ska därför ge eleverna kännedom om arbete i andra länder och möjligheter till fördjupade studier i engelska (Skolverket, 2011d, Gy 11)

I Lpf 94 ser man att det finns en helhet som genomsyrar utbildningen och examensmålen. Där kunskapen binder ihop yrkeslivet med livet i samhället, där man får både utförandekompetens som krävs för att utföra vissa konkreta arbetsuppgifter i yrket, medan man också får en kunskap som blir användbar i det vardagliga livet, en utvecklingskompetens.

Samverkan mellan kärnämnen och karaktärsämnen bidrar till skapa en helhet i utbildningen. Utbildningen inom programmet är bred och binder samman och kombinerar kunskaper i de olika ämnena. Den arbetsplatsförlagda utbildningen har också en central betydelse för att skapa helhet. Den ger färdighetsträning och ökar förståelsen för den yrkesverksamhet som programmet förbereder för. Den ger också förtrogenhet med normer

och krav i arbetslivet och bidrar till att utveckla social kompetens, servicekänsla och insikt om företagandets villkor (Skolverket, 2000b, Lpf 94).

Några liknande skrivelse finns inte i examensmålen i Gy 11.

Något som är nytt i examensmålen med den nya reformen Lgy 11 är att man har skrivit med målet för gymnasiearbetet. Det är ett arbete som alla eleverna måste klara för att få sin yrkesexamen. Där ser man tydligt vad fokusen på kunskapen är. Målet är följande:

Gymnasiearbetet ska visa att eleven är förberedd för det yrkesområde som gäller för den valda yrkesutgången. Det ska pröva elevens förmåga att utföra vanligt förekommande arbetsuppgifter inom yrkesområdet. Gymnasiearbetet ska utföras på ett sådant sätt att eleven planerar, genomför och utvärderar sin uppgift. Gymnasiearbetet kan utformas så att det ger eleverna möjlighet att pröva sitt yrkeskunnande i företagsliknande arbetsformer (Skolverket, 2011d, Lgy 11).

Sammanfattningsvis ser man att gällande de mest övergripande målen att kunskapen blivit betydligt mycket snävare mot yrkesinriktningen. Resultatet blir här som Ellström (2009) skriver, att utbildningen fokuserar för mycket på en arbetslivskultur där undervisningen inriktar sig på specialiseringar och inriktningar där det är arbetsmarknadens behov som tillgodoses, medan skolkulturen kommer i skymundan och kunskaper som utgår ifrån allmänna kunskapsmål, mål där jämlikhet- och rättvisesträvanden får mindre utrymme.

Resultat visar att det som värderas som viktig kunskap i examensmålen med Gy 11 är att eleven lär sig alla moment och får all kunskap som krävs för att bli anställningsbar direkt efter avslutade studier, till skillnad från Lpf 94 då den viktiga kunskapen handlade om att få grundkunskap om moment och kunskap inom yrkesområdet, som en förberedelse inför arbetslivet. I Lpf 94 värderades också kunskapen som leder till vidare studier.

Hantverksprogrammet

Precis som för Hotell och Restaurangprogrammet är det två ord som återkommer hela tiden i examensmålen i Gy 11, orden bransch och yrke. Orden förekommer också i Lpf 94 men endast vid ett fåtal tillfällen (se tabell 3).

Tabell 3. Förekomsten av orden yrke och bransch i Lpf 94 respektive Gy 11

Orden	Programmålen Lpf94	Examensmålen Gy 11
Branschen	1	4
Yrke	6	13

Varken programmålen eller examensmålen är specifikt riktade till frisörprogrammet utan är riktade mot flera hantverksyrken, såsom florist, snickeri och textilbranschen.

I examensmålen Gy 11 beskrivs vilka kunskaper eleven ska ha för att kunna arbeta inom det valda hantverksyrket.

Hantverksprogrammet ska ge kunskaper om och färdigheter i olika behandlingar, tekniker och hantering av verktyg samt kunskap om material som förekommer inom branschen (Skolverket, 2011b, Gy 11).

I programmålen Lpf 94 är hantverksprogrammets syfte att eleven ska få grundläggande kunskaper för att kunna arbeta inom det valda hantverksyrket. Syftet är också att eleven ska kunna fortsätta utvecklas inom yrket samt kunna studera vidare. Detta kan liknas vid det Ellström (2009) beskriver som utvecklingskompetens på så vis att eleven utvecklas genom att få pröva sig fram med olika arbetssätt och få reflektera över sitt handlande.

Programmet syftar även till att ge en grund för ett fortsatt lärande i arbetslivet och för vidare studier (Skolverket 2000a, Lpf 94).

I examensmålen för Gy 11 står det att eleverna ska ha kunskaper i yrkets fackspråk och kunna kommunicera med kunder och leverantörer. De ska också ha ett serviceinriktat förhållningssätt samt kunna arbeta efter aktuella föreskrifter och miljölagar. Kunskaper där man ska utföra vissa förutbestämda arbetsuppgifter, kunskaper som enligt Ellström (2009) är en utförarkompetens.

Utbildningen ska också utveckla elevernas förmåga att använda yrkets fackspråk och kommunicera och medverka med kunder, uppdragsgivare och leverantörer. Eleverna ska lära sig ett serviceinriktat förhållningssätt och utföra arbetet med kvalitet och ansvarskänsla samt kunna arbeta enligt gällande arbetsmiljölagar och föreskrifter (Skolverket, 2011b, Gy 11).

I programmålen Lpf 94 betonar man mer den typ av kunskap som Ellström beskriver som utvecklingskompetens på så vis att eleverna ska söka kontakt med andra länder för att få idéer och inspiration till sitt lärande.

Kan kommunicera på svenska och engelska med sikte på behovet i yrket, samhällslivet och vidare studier (Skolverket 2000a, Lpf 94).

I examensmålen för Gy 11 finner vi också framskrivningen av en typ av kunskap som kan liknas vid utvecklingskompetens genom att eleverna ska utveckla sina förmågor till att

analysera och kunna utvärdera sitt arbete. Här ska eleverna också kunna välja rätt material och även kunna välja rätt tekniker.

Utbildningen ska utveckla elevernas förmåga att analysera och utvärdera det egna arbetet och lärandet samt förmåga att självständigt välja till exempel material och tekniken (Skolverket, 2011b, Gy 11).

Vidare kan vi se att i både programmålen och examensmålen beskrivs det arbetsplatsförlagda lärandet som en viktig del för att nå en utförarkompetens.

För att öka kunnandet i det specifika yrke, som programmet skall förbereda för, är en omfattande och väl genomförd arbetsplatsförlagd utbildning en viktig del (Skolverket, 2000a, Lpf94).

I examensmålen beskrivs det arbetsplatsförlagda lärandet:

Arbetsförlagt lärande ska förekomma på alla yrkesprogram. Det arbetsplatsförlagda lärandet ska bidra till att eleverna utvecklar yrkeskunskaper och en yrkesidentitet samt förstår yrkeskulturen och blir en del av yrkesgemenskapen på en arbetsplats” (Skolverket, 2011b, Gy 11).

Sammanfattningsvis finner vi att precis som för Hotell- och restaurangprogrammet sker det förskjutningar där man kan se att kunskapen i Gy 11 blir mer inriktad mot yrket. Ellström (2009) skriver om utförarkompetens där eleven ska få de kunskaper och färdigheter som behövs för att kunna utföra arbete inom det valda hantverksyrket. Med den tidigare reformen Lpf 94 skulle eleven få en grund till fortsatt lärande i yrkesverksamheten. Ellström (2009) skriver om utvecklingskompetens och i Lpf 94 beskrivs vikten av att ha kunskaper som inte enbart är riktade till yrket utan även för samhället och vidare studier.

Resultatet visar att det som värderas som viktig kunskap i de övergripande mål som styr utbildningarna i examensmålen med Gy 11, är att nå de kunskaper som behövs för att vara anställningsbar efter avslutad examen. Skillnaden från Lpf94 är att den viktiga kunskapen tidigare var att få kunskaper som en grund till fortsatt lärande i både arbetslivet och för vidare studier.

2.2.3 Ämnesplan

Ämnesplan är något som finns för varje ämne, och beskriver både ämnet i helhet och de kurser som ingår. Så var det även i Lpf 94.

För att kunna se vilken kunskap som man vill förmedla på de olika kurserna med Lpf 94 måste man först titta på ämnet. Strukturen på den är följande; ämnets syfte där man förklarar hela ämnets syfte inkluderat alla de kurser som ingår i ämnet. Sedan har man ämnets karaktär och uppbyggnad. Vidare kan man läsa vilka de kurser som finns inom ämnet. För att sedan se vilka ”mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs” (Skolverket, 2000) måste man titta på respektive kurs.

Med Gy 11 måste man som med den tidigare reformen se närmare på ämnet för att kunna se vad som ingår i kursen. Likt den tidigare reformen finns här också ämnets syfte där man förklarar syftet med ämnet inkluderat alla de kurser som finns i ämnet. Nytt med den nya reformen är att man har uppställt ett antal numrerade punkter där det står beskrivet vilka kunskaper som eleverna förutsätts utveckla (Skolverket, 2011). Dessa punkter kommer sedan att betonas olika beroende på vilken kurs man läser. Vad som också är nytt är att det finns ett centralt innehåll i varje kurs. Det centrala innehållet står upprädat i punktform där man beskriver vad undervisningens innehåll ska behandla i respektive kurs (Skolverket, 2011). Om läraren vill utöka innehållet ytterligare kan det göras, men det som anges i det centrala innehållet måste läraren behandla.

Det är Regeringen i samråd med Skolverket som fattar beslut om ämnesplanerna för de gymnasiegemensamma ämnena. För de ämnen som inte är gymnasiegemensamma är det skolverket som beslutar om ämnesplanerna (Skolverket, 2011)

Sammanfattningsvis gällande med de övergripande målen finner man att innehållet i ämnena och kurserna har blivit mer styrda, då man har ett centralt innehåll som måste behandlas. Detta till skillnad från den tidigare reformen Lpf 94 då man istället hade mål att sträva emot, mål som eleverna efter avslutade studier skulle ha uppnått.

2.2.4 Matematik

Vi kommer här att granska vilka skillnader som föreligger inom ämnet Matematik och vad som har förändrats från Lpf 94 till Gy 11. Vidare kommer vi att se om matematiken är utformad i huvudsak som utvecklingskompetens eller enligt utförarkompetens (Ellström, 2009). Kurserna vi har valt att jämföra är ”matematik A” (Lpf 94) och ”matematik 1a” (Gy 11).

I Gy 11 heter kursen ”matematik 1a” och eleverna läser 100 poäng. Tidigare var benämningen ”matematik A” och även då var kursen på 100 poäng. Under Lpf 94 startade alla nationella

program med att läsa ”matematik A” därefter läste eleverna ”matematik B”. Vidare gick kurserna upp till matematik E, beroende på vilket gymnasieprogram de läste (Skolverket, 2000k). Idag är matematiken uppdelad i olika spår, a, b och c. Vilket spår eleverna läser beror på vilket program de går, då matematiken skall vara anpassad för varje program. För yrkesprogrammen innebär det att eleverna läser matematik 1a och det finns en påbyggnadskurs som heter 2a. För de högskoleförberedande programmen är det minst b-spåret som gäller, exempelvis läser eleverna på ekonomiprogrammet och samhällsprogrammet matematik 1b, 2b och 3b. Eleverna på naturvetenskapsprogrammet och teknikprogrammet utgår från c-spåret, matematik 1c, 2c och 3c³ (Skolverket, 2011).

I Gy 11 ska undervisningen i kursen behandla ett centralt innehåll, där man tydligt kan se vilka punkter som skall behandlas i kursen. De sju punkter som ska behandlas i matematik 1a är

1. Taluppfattning
2. Aritmetik
3. Algebra
4. Geometri
5. Samband och förändring
6. Sannolikhet och statistik
7. Problemlösning (Skolverket, 2011i, Gy 11).

Med ”matematik A” hade man istället olika mål som eleven skulle uppnått efter avslutad kurs. Ett av målen var att eleven skulle:

Kunna ställa upp, tolka, använda och åskådliggöra linjära funktioner och enkla exponentialfunktioner som modeller för verkliga förlopp inom privatekonomi och samhälle (Skolverket 2000d, Lpf 94).

När man tittar på det centrala innehållet i ”matematik 1a” finner man att kursen utgår från det valda karaktärsämnet. Detta kan man se på så sätt att eleven ska lära sig den matematiken som man har användning för i sitt blivande yrke. En central punkt behandlar taluppfattning, aritmetik och algebra och här ska eleven få:

Strategier för att använda hjälpmedel från karaktärsämnena, till exempel formulär, mallar, tumregler, föreskrifter, manualer och handböcker (Skolverket 2011i, Gy 11).

---

³ Om en elev på ett yrkesprogram vill läsa mer matematik kan de gå över och läsa på b spåret eller c spåret men de får då göra det som kurs nr 3. Där efter finns det möjlighet att läsa nivåerna 4 och 5, dessa kurser är gemensamma men man kan endast läsa dessa om man först läst en nivå 3 kurs. Detta innebär att de som endast läser spår a inte kan läsa nivå 4 och 5 utan att först utöka sitt program (Skolverket, 2011).

I ”Matematik A” ska målet vara att nå kunskap för att kunna tillämpa i vardagslivet och den valda studieinriktningen.

Eleven ska kunna formulera, analysera och läsa matematiska problem av betydelse för vardagsliv och vald studieinriktning (Skolverket, 2000d, Lpf 94).

”Matematik 1a” behandlar även geometri men här handlar det mer om utförarkompetens (Ellström 2009) där eleven ska anpassa geometrin efter det valda karaktärsämnet.

Metoder för mätning och beräkning av storheter som är centrala för karaktärsämnena (Skolverket, 2011i, Gy 11).

I ”Matematik A” ingår det också Geometri. Här ska målet efter avslutad kurs vara att eleven:

Har fördjupat kunskaperna om geometriska begrepp och kunna tillämpa dem i vardagssituationer och studieinriktningens övriga ämnen (Skolverket, 2000d, Lpf 94).

Ellström (2009) skriver om utvecklingsinriktat lärande där eleven själv får tolka och komma fram till olika lösningar. I ”matematik A” är ett utav målen att:

Kunna ställa upp och tolka linjära ekvationer och enkla potensekvationer samt lösa dem med för problemsituationen lämplig metod och med lämpliga hjälpmedel (Skolverket, 2000d, Lpf 94).

Under Lpf 94 startade alla nationella program med att läsa ”matematik A” varpå eleverna läste ”matematik B”.

Sammanfattningsvis när man tittar på de förskjutningar som skett och vad som räknas som viktig kunskap i kursplanen, kan man se att den stora skillnaden är att under Lpf 94 startade alla nationella program med samma matematikkurs, ”matematik A”, och därefter läste eleverna ”matematik B” och så vidare. Med Gy 11 läser eleverna olika ”spår” beroende på programinriktning, och innehållet varierar mellan de olika spåren (Skolverket 2011). Vidare kan man se att kursen i ”matematik 1a” har ett centralt innehåll till skillnad från ”matematik A” som har ett mål som eleven ska uppnå vid kursens slut (Skolverket, 2011). När man ser på kursen för ”matematik 1a” kan man se att matematiken utgår från det valda karaktärsämnet, att eleven ska få matematiska kunskaper som är styrda utifrån karaktärsämnets behov (Skolverket, 2011). I de matematiska kunskaperna i den tidigare reformen Lpf 94 ”matematik A” skulle eleven uppnå kunskaper som krävs för både vardagslivet och till studieinriktningen (Skolverket, 2000k, Lpf 94).

Resultat visar att det som värderas som viktig kunskap i kursplanen med Gy 11 är att eleven ska få matematiska kunskaper som är styrda utifrån karaktärsämnet behov, till skillnad i Lpf 94 där den viktiga kunskapen var att eleven skulle uppnå kunskaper som krävs för både vardagslivet och till studieinriktningen.

2.2.5 Samhällskunskap

Som tidigare nämnt finns det med Gy 11 olika spår i de gymnasiegemensamma ämnena, eleverna läser olika kurser beroende på om de läser ett yrkesorienterat eller högskoleförberedande program, samhällskunskapen är ett av dessa ämnen.

I analysen av ämnet samhällskunskap har vi valt att undersöka kursen ”samhällskunskap 1a1”, vilket är kursen eleverna läser på de yrkesorienterade programmen. Med Lpf 94 hette kursen ”samhällskunskap A” och den lästes på alla nationella programmen. Det är inte bara benämningen på kursen som har ändrats utan den har också minskat i poäng. I den tidigare kursen ”samhällskunskap A” läste man 100 poäng, och nu med ”samhällskunskap 1a1” läser eleverna 50 poäng. Om en elev vill läsa vidare i ämnet samhällskunskap heter påbyggnadskursen ”samhällskunskap 1a2”, denna kurs erbjuds dock inte på många av de yrkesorienterade programmen. Om man läser på ett högskoleförberedande program läser man varken ”samhällskunskap 1a1” eller ”samhällskunskap 1a2” utan kursen bygger på ett annat spår, 1b1, som är på 100 poäng. I varje kurs finns nu ett centralt innehåll (se s.32) framskrivet i punktlista.

En intressant iakttagelse är att trots att kursen halverats i poäng är den mer omfattande i sitt innehåll än kursen i den tidigare reformen. Det finns likheter i innehållet, men i kursplanen ”Samhällskunskap A” är det uttryckt i mer komplexa och detaljerade formuleringar. I den tidigare reformen fanns det sex mål som eleven skulle uppnå. Med Gy 11 finns det åtta stycken punkter i det centrala innehållet som ska behandlas i kursen.

Med Lpf 94 hade man formulerat målen för demokratin och de politiska och sociala förhållandena i två olika mål:

Eleven skall ha kunskap om demokratins framväxt och funktion samt kunna tillämpa ett demokratiskt arbetssätt.

Kunna förstå hur politiska, ekonomiska, geografiska och sociala förhållanden har format och ständigt påverkar såväl vårt eget samhälle som det internationella samhället (Skolverket, 2000l, Lpf 94)

I Gy 11 angett mer detaljerad information om vad det är kursen ska behandla och skrivit med allt under en punkt.

Demokrati och politiska system på lokal och nationell nivå samt inom EU. Internationella och nordiska samarbeten. Medborgarnas möjligheter att påverka politiska beslut på de olika nivåerna. Maktfördelning och påverkansmöjligheter i olika system och på olika nivåer utifrån olika demokratimodeller och den digitala teknikens möjligheter. Mediers innehåll och nyhetsvärdering i samband med frågor om demokrati och politik” (Skolverket, 2011m, Gy 11).

Två punkter som har tillkommit med Gy 11 är för det första:

Privatekonomi. Hushållets inkomster, utgifter, tillgångar och skulder. Konsumenträtt samt konsumtion i förhållande till behov och resurser. Hur privatekonomin påverkas av samhällsekonomiska förändringar (Skolverket, 2011m, Gy 11).

Och för det andra:

Arbetsmarknad, arbetsrätt och arbetsmiljö. Arbetsmarknadens parter, deras olika roller och betydelse för samhällsutvecklingen. Arbetsmarknadens sätt att fungera, anställningsvillkor (Skolverket, 2011m, Gy 11).

Något som fallit bort med Gy11 är målet i den tidigare reformen där man pratar om miljön i perspektiv med samhällsfrågor.

Kunna lägga etiska och miljömässiga perspektiv på olika samhällsfrågor (Skolverket, 2000l, Lpf94).

Sammanfattningsvis när man analyserar de förskjutningar som skett och vad som räknas som viktig kunskap i kursplanerna ”samhällskunskap 1a1”och ”samhällskunskap A”, är den största skillnaden att kursen har halverats i poäng och tid medan kursen har blivit bra mycket mer omfattande i sitt innehåll. Innehållet behandlar till största del detsamma som i tidigare kursplan, fast det tillkommit privatekonomi och arbetsmarknad och ett miljöperspektiv har gått bort. Även här, som i de andra kurserna, finns det nu ett centralt innehåll som gör att innehållet blir mer styrt till skillnad från den tidigare reformen då eleverna hade mål som de skulle uppnå.

Resultatet visar att arbetsmiljö och privatekonomi är något som värderas som viktig kunskap i samhällskunskap med Gy 11 medan man nu inte längre värderar samhällsfrågors ur ett miljömässigt perspektiv. Vilken mer kunskap som värderas som viktig beror på vilket program man läser. Läser eleverna ett yrkesförberedande program värderas inte kunskapen i

samhällskunskap överlag så högt, vilket visat sig i att man halverat kursen i tid och poäng. Med Lpf 94 var kunskapen i samhällskunskap lika viktig, oberoende vilket program eleverna läste på.

2.2.6 Serveringskunskap

Ett av de ämnen som eleverna läser på Restaurang och livsmedelsprogrammet med Gy11 är serveringskunskap. I ämnet finns fyra kurser, ”servering 1”, ”servering 2” och ”arrangemang” som båda bygger på ”servering 1”, och ”matsalshantverk” som bygger på kursen ”servering 2”. För analysen har vi valt att undersöka ”servering 1”. Detta är kursen som eleverna läser sitt andra år i utbildningen. I Gy 11 läser eleverna inte serveringskunskap i årskurs ett utan kursen ges först det andra året (Skolverket, 2011k).

Under Lpf 94 hette ämnet som nu serveringskunskap men då började eleverna läsa kursen redan det första året. I ämnet serveringskunskap fanns det i Lpf 94 sju olika kurser. Kurserna ”ansvarsfull alkoholhantering” och ”servering A” läste eleverna under sitt första år. ”Servering B” läste eleverna sitt andra år och ”servering C”, ”barteknik”, ”bordsdekorationer” och ”servering D” var alla valbara kurser för det tredje året. I undersökningen kommer då jämförelsen göras med ”servering B” då den likt kursen ”servering 1” är de kurser som eleverna läser under sitt andra år (Skolverket, 2000i).

För att kunna se vilken kunskap som vill förmedlas med Lpf 94 måste man som vi förklarat ovan först titta på ämnets helhet för att se vad syftet med ämnet är, därefter tittar man på kursen och målen i den (Skolverket, 2000i).

Med Gy 11 måste man likt Lpf 94 se närmare på ämnet serveringskunskap för att kunna undersöka kursen ”servering 1”. Lik den tidigare reformen finns här också ämnets syfte⁴ där man förklarar syftet med ämnet och de olika kurserna. Man tittar sedan på de numrerade punkterna (se s.32) för att se vilka punkter som betonas mest för respektive kurs (Skolverket, 2011k). Detta till skillnad från den tidigare reformen Lpf 94 då man hade mål för kursen, mål som eleverna efter avslutade studier skulle ha uppnått (Skolverket, 2000i).

Under analysen kunde vi se att i de båda reformerna fanns det en del likheter, en del kunskaper som båda var inriktade på att få en kunskap för att kunna utföra en viss

---

⁴ Trots att det är ”servering B” och ”servering 1” som vi behandlar i vår undersökning valde vi att även ta med en jämförelse av ämnets syfte i serveringskunskapen, detta för att få en så rättvis analys som möjligt. Efter jämförelsen av detta övergår vi till undersökningen av kursen.

förutbestämd arbetsuppgift, det som Elleström (2009) kallar utförandekompetens. Trots likheterna ser vi också att skillnader mellan den tidigare reformen och den nuvarande. I den tidigare finns det utöver kunskaper för att utföra förutbestämda uppgifter också kunskaper som Ellström (2009) kallar utvecklingskompetens, kunskap som användas till annat än bara en förutbestämd arbetsuppgift, i detta fall kunskaper om drycker och alkoholhantering som kan vara till nytta även i ett vardagsliv.

Undervisningen i ämnet serveringskunskap ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper i olika serveringsmetoder, bärtekniker och matsalshantverk. Den ska ge eleverna möjlighet att utveckla förmåga att utforma menyer, göra uppdukningar och bordsdekorationer samt hantera och vårda redskap och annan utrustning (Skolverket, 2011j, Gy 11).

Syftet med utbildningen i ämnet serveringskunskap är att ge grundläggande kunskaper om och erfarenheter av servering på restaurang och hotell. Ämnet syftar också till att ge grundläggande kunskaper om drycker, ansvarsfull alkoholhantering samt om samspelet i arbetslaget och med gästerna (Skolverket, 2000e, Lpf 94).

I undersökningen av kurserna ”servering B” och ”servering 1” ser vi stora likheter. Även om formuleringarna är olika, är målen och det centrala innehållet väldigt lika. Det är kunskaper för att lära sig utföra förutbestämda arbetsuppgifter, kunskaper för att lära sig olika metoder det framtida yrket servering, kunskaper där utförandekompetensen står i fokus. En skillnad vi kan se i formuleringarna är att det centrala innehållet i Gy 11 är mer kortfattat:

Kassaarbete och kassarutiner (Skolverket, 2011k, Gy 11).

Med samma område i Lpf 94 gavs följande skrivelse:

Kunna arbeta med kassaterminal, hantera olika betalningssystem, kunna göra en enkel kassaredovisning samt förstå olika bongnings- och kvittosystem (Skolverket, 2000h, Lpf 94).

Nedan följer ett annat exempel som illustrerar samma sak

Kunna utföra bordsuppdukningar till olika typer av menyer (Skolverket, 2000h, Lpf 94).

Och i Gy 11

Uppdukning i matsal” (Skolverket, 2011k, Gy 11).

Här nedan följer två exempel där vi ser att innebörden av de två reformerna är den samma med lite olika formuleringar.

Lpf 94:

Eleven skall kunna organisera servering och använda olika serveringsmetoder och bärtekniker i en gästmatsal” (Skolverket, 2000h, Lpf 94).

I Gy 11 formuleras det enligt följande:

Arbetsorganisation och servering av mat och dryck i matsal, bärtekniker i matsal (Skolverket, 2011k, Gy 11).

Sammanfattningsvis när vi tittar på de förskjutningar som skett och vad som räknas som viktig kunskap i kursplanerna ”servering 1” och ”servering B” ser vi att den största skillnaden mellan kurserna är att med den tidigare reformen fanns det ett mål för kursen att sträva emot, medan med den nya reformen finns ett centralt innehåll som fastställer innehållet som ska ingå i kursen, vilket leder till att kursen blir mer styrd än tidigare.

Resultat visar då att det som värderas som viktig kunskap i ”servering 1” med Gy 11 är mycket likt vad som värderas som viktig kunskap i Lpf 94 i ”servering B”. I de båda reformerna är det kunskaper och färdigheter för att kunna utföra de olika momenten som krävs för att kunna utföra ett bra arbete inom restaurang med specialiseringen servering.

2.2.7 Frisör

Vi kommer nu att se på en kurs som eleverna läser på frisörprogrammet. Vi kommer att titta på vilka skillnader avseende vad som värderas som viktig kunskap föreligger mellan kursplaner i ”frisör 1” (Gy 11) och ”hantverksteknik B” (Lpf 94). Båda kurserna läser/läste man det första året och de omfattar 200 poäng. Vidare kommer vi att titta på om kursen är utformad som utvecklingskompetens eller enligt utförandekompetens (Ellström 2009).

Idag med Gy 11 ska undervisningen i kursen behandla ett centralt innehåll. Här beskrivs kursens innehåll med tio olika punkter. En punkt som ingår i kursen behandlar:

Tekniker och metoder för att utföra vanligt förekommande designtekniker på korta och långa hår. Till exempel fön, tång, curler och clipstekniker samt långhårstekniker (Skolverket, 2011l, Gy 11).

Under Lpf 94 skulle eleven uppnå mål efter avslutad kurs. Målen som beskrivs är de mål som alla hantverksprogram ska uppnå efter avslutad kurs. Målen är inte specifika för frisörprogrammet. Här beskriver de hur:

Eleven skall kunna använda grundläggande hantverkstekniker (Skolverket, 2000j, Lpf 94).

I kursen ”frisör 1” (Gy 11) är flera av de punkter som ska behandlas utformade som utförandekompetens (Ellström 2009). Här ska eleven få kunskaper för att kunna utföra viktiga arbetsuppgifter inom frisörbranschen.

- Färg-, form-, design- och proportionslära inom design på korta och långa hår.
- Hantering och vård av maskiner och verktyg
- Användning av hårvårds- och stylingprodukter. I samband med det behandlas uppskattning av tids- och materialåtgång (Skolverket, 2011, Gy 11).

Flera av målen i ”hantverksteknik B” innebar också att eleven skulle få sådana kunskaper som är av vikt för att kunna arbeta i frisörbranschen.

- Ha kunskap om aktuellt material.
- Kunna ge förslag på material, verktyg och teknik som lämpar sig för vald produkt.
- Kunna använda och vårda aktuella maskiner och verktyg (Skolverket, 2000j, Lpf 94).

Ellström (2009) talar om hur eleven ska nå utvecklingskompetens i sitt lärande genom att prova nya idéer till andra arbetssätt. Som punkt nummer 6 i kursen ”frisör 1” ska eleven få kunskap om:

Digitala tekniker för inspiration och dokumentation (Skolverket, 2011, Gy 11).

Sammanfattningsvis kan vi se att med Gy 11 ska undervisningen i kursen behandla ett centralt innehåll till skillnad från Lpf 94 som beskriver målen som eleven ska uppnå efter avslutad kurs. De kursmål som beskrivs i kursen ”hantverksteknik B” (Lpf 94) är inte riktade specifikt till frisöreleverna utan de riktar sig till alla yrkesutgångar på Hantverksprogrammet. Likaledes beskriver Ellström (2009) utförarkompetensens innebörd där eleven ska få kunskaper genom att utföra en metod enligt uppförda regler. Vi kan se att kurserna ”hantverksteknik B” och ”frisör 1” beskriver hur eleven ska få kunskaper för att kunna utföra viktiga arbetsuppgifter i frisörbranschen. I kursen ”frisör 1” är en central punkt att eleven ska använda digitala hjälpmedel för att få inspiration och nya idéer i sitt lärande, detta beskriver Ellström (2009) som utvecklingskompetens.

Resultat visar att det som värderas som viktig kunskap med Gy 11 är mycket likt vad som värderades som viktig kunskap i Lpf94. Det är kunskaper och färdigheter för att kunna utföra vissa förutbestämda arbetsuppgifter som efterfrågas av yrkeslivet

DEL 3. DISKUSSION & SLUTSATSER

Vi kommer i denna avslutande del att sammanfatta resultatet. Vi kommer vidare kort besvara frågeställningarna och återkoppla till syftet med undersökningen tillika en del av de resultat som presenterades tidigare i uppsatsen från tidigare policyforskning. Avslutningsvis kommer vi föra en diskussion om tankar kring resultatet.

3.1 Sammanfattning av resultat

De strukturella förändringarna innebär att de elever som läser på de yrkesförberedande programmen nu läser 150 poäng mindre i de gymnasiegemensamma ämnena, och 100 poäng mindre i det individuella valet, dessa poäng läser man nu istället på de programfördjupande kurserna. De programfördjupande kurserna är framtagna av branschen för att ge fördjupande kunskaper inom den specifika yrkesutgången. Även innehållet i de gymnasiegemensamma ämnena kurserna är nu speciellt framtagna för de yrkesorienterade programmen och skiljer sig mot de högskoleförberedande programmen då de ska spegla sig i karaktärsämnet. Gymnasiearbetet ska utgå från karaktärsämnet och för att få sin yrkesexamen måste eleverna ha ett godkänt gymnasiearbete. Projektarbetet i Lpf 94 hade inte samma innebörd och då fick man inte yrkesexamen, utan alla eleverna oavsett programinriktning blev högskolebehöriga.

Vi ser att samtliga strukturförändringar visar att det som värderas som viktig kunskap på de yrkesorienterade programmen i Gy 11 är de yrkesinriktade kunskaperna, till skillnad från Lpf94 då man även värderade de allmänbildande kunskaperna.

Gällande läroplanen har inga dramatiska förändringar skett, förutom att man i Lgy 11 har lagt till i *skolans uppdrag*, att eleverna ska utveckla kunskap om entreprenörskap. Man vill att eleverna inom samtliga program ska få en chans att fördjupa sig i entreprenörskap, och genom detta öppna upp möjligheter för ett framtida företagande. Utöver det har ingen förändring skett. Kunskapen som värderas som viktig är då alltjämt att:

Skolan har uppgiften att till eleverna överföra värden, förmedla kunskaper och förbereda dem för att arbeta och verka i samhället. Skolan ska förmedla sådana mer beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensramen i samhället och som utgår från grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som alla omfattas av. Eleverna ska också kunna orientera sig i en komplex verklighet med stort informationsflöde och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska

fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta (Skolverket, 2011o s.6).

Gällande vilka skillnader avseende vad som värderas som viktig kunskap i de övergripande mål som styr utbildningarna (examensmål/programmål), ser vi att i både Restaurang- och livsmedelsprogrammet och hantverksprogrammet att kunskaperna under Gy 11 har blivit mer yrkesinriktade. Det är kunskaper som blir betydligt mer kontextbundna till det specifika yrket, där fokusen ligger på att eleven ska bli anställningsbar direkt efter avslutade studier. Med Lpf 94 fokuserades det på att få ett samspel mellan karaktärsämnena och kärnämnena, där målet var att förbereda eleven inför arbetslivet och för vidare studier.

Ser vi närmare till ämnes- och kursplanerna sker det även där förskjutningar. En av kurserna vi analyserade var samhällskunskap. I kursen har vi sett att innehållet i Gy 11 är likt det som värderades som viktig kunskap under Lpf94. Det är en kurs som vill förmedla kunskaper om livet i samhället, kunskaper om demokrati och ett kritiskt förhållningssätt. Men den stora skillnaden är att i Gy11 har man halverat kursens poäng mot den tidigare kursen under Lpf 94. Vår tolkning av det är att den kunskapen inte längre värderas som lika viktig på de yrkesorienterade programmen som under Lpf 94. Dessa poäng har istället lagts på de programfördjupande kurserna, på yrkesinriktade ämnen. Åter igen är det yrkeskunskapen som värderas som viktig kunskap med Gy 11 till skillnad från Lpf 94 då man också värderade kunskaper som skulle leda till ett kritiskt tänkande etcetera.

Även med matematiken ser vi samma mönster som ovan. Med Gy 11 är det återigen yrkeskunskaperna som står i fokus, vilket syns då den matematiska kunskapen utgår ifrån karaktärsämnet. Det är de kunskaper som leder till att eleven ska vara anställningsbar efter avslutade studier som värderas som viktig kunskap. Med Lpf 94 var det mer allmänna matematikkunskaper som skulle leda vidare till användning för vardagslivet och vidare studier som värderades som viktig kunskap.

När det gäller de två yrkesinriktade kurserna, frisör och servering har vi sett det som värderas som viktig kunskap i Gy 11 är samma kunskaper som värderas som viktig under Lpf 94. Här är det yrkeskunskaper och färdigheter för att kunna utföra ett bra arbete i respektive yrkesspecialisering som står i centrum.

För att återgå till vårt syfte: Vilka förskjutningar som skett i vad som värderas som viktig kunskap på yrkesprogrammen mellan Lpf 94 och Lgy 11? Vi kan se att samtliga strukturella förändringarna som skett visar att det som värderas som viktig kunskap är de yrkesinriktade

kunskaperna. Värderingen av kunskapen syns inte bara i de strukturella förändringarna, utan även i innehållet på programmen och i kurserna. Där ser vi tydligt att det är den yrkesinriktade kunskapen som sätts i fokus, där målet är att eleven ska bli anställningsbar. Med Lpf 94 värderades samspelet mellan karaktärsämnen och kärnämnen, att ge en bra grund till ett framtida yrke eller försatta studier. I två sammanhang har det inte skett några större förändringar, nämligen yrkeskurserna och läroplanstexterna, vilka har en snarlik utformning i bägge reformerna.

De övergripande förskjutningar som skett i vad som värderas som viktig kunskap på de yrkesorienterade programmen menar vi resulterar i vad Ellström (2009) skriver om: att det blir för mycket fokus på utförandekompetensen där eleven lär sig att utföra förutbestämda arbetsuppgifter och följa manualer och föreskrifter, istället för att få kunskaper som leder till en utvecklingskompetens där eleverna själv är med och planerar och letar efter problemlösningar. Det ser vi tydligt i examensmålen då eleverna ska få kunskap om arbetsmiljö, med Gy 11 är kunskapen bunden till yrkesområdet och konkreta arbetssituationer till skillnad från Lpf 94 där kunskapen blir mer generell och användbar i mer än bara en situation. Ett annat exempel är kunskapen för kommunikation, med Gy 11 är det kunskaper för att använda i yrkeslivet medan med Lpf94 är det även kunskaper för samhällslivet och vidarestudier.

Vad innebär dessa förskjutningar i vad som räknas som viktig kunskap för eleverna på de yrkesorienterade programmen för samhället i stort, och vad händer med demokratifrågan, ”hur skolan skall bidra till fostrandet av jämlika demokratiska medborgare” (Nylund, 2010). Något uttömmande svar på dessa frågor via resultaten i denna undersökning känner vi oss inte kapabla till att svara på, men att våra resultat snarare är i överrensstämmelse än i konflikt med den kritiska policyforskningen som diskuterades tidigare i uppsatsen råder det inget tvivel om.

Uppsatsen avslutas nedan med en kritisk reflektion över detta sätt att organisera kunskap i de yrkesorienterade utbildningarna och vilka betydelser detta kan tänkas ha för lärarprofessionen.

3.2 Diskussion

Resultaten är inte alltför överraskande då statens avsikt är att kunskapen på de yrkesförberedande programmen ska vara mer fokuserade på yrkeskunskapen och att eleven efter avslutade studier ska vara anställningsbar. Skälen som staten grundar förändringarna på är att det sker stora och snabba förändringar i samhället vilket gör att efterfrågan på

kompetent arbetskraft ökar (Prop. 2008/09:199). Ännu ett skäl är att de förväntas stora pensionsavgångar och då kommer det uppstå arbetsbrist inom vissa delar av arbetsmarknaden (Prop. 2008/09:199). Att man vill hitta lösningar till ett fungerande samhälle och vill att ungdomarna inte ska bli en del i den framtida statistiken över ungdomsarbetslöshet låter rimligt. Men att man väljer att göra en sådan drastisk förändring i utbildningssystemet, med konsekvensen att skillnaderna mellan de yrkesorienterade programmen och de högskoleförberedande programmen blir så påtagliga, är intressant. Man väljer att ge branscherna, som bland annat representeras av arbetsgivarna, ansvaret att ta fram examensmålen och programfördjupningspaketen för en stor del av ungdomarnas utbildning. För arbetsgivarna måste det vara ett drömscenario, att kunna forma en utbildning efter deras tillfälliga behov. Men hur blir det med demokratin, när vi ger makt till människor som inte är folkvalda, som Nylund skriver

[A]rbeitsgivarna till skillnad från politiker är inte folkvalda. Arbetsgivarna är vidare inte representativa för folkflertalet; de utgör en minoritet av medborgare och med osedvanligt mycket pengar och makt (Nylund, 2010 s.48).

Konsekvensen av det blir då att skolans uppdrag istället blir fokuserad på att utbilda färdigutbildad arbetskraft istället för att utbilda kritiskt tänkande samhällsmedborgare. Vilket motsäger skrivelserna i Lgy 11:

Eleverna ska också kunna orientera sig i en komplex verklighet med stort informationsflöde och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta (Skolverket, 2011o s.7).

Om man nu ser tillbaka i utbildningshistorien kan vi se att Gy 11 innebär att man har tagit ett steg tillbaka i tiden. Så här såg det ut när man övergick från Lgy 70 till Lp 94:

Linjesystemet i Lgy 70 ansågs inte tillräckligt flexibelt eftersom arbetslivet krävde bättre och bredare baskunskaper för att yrkes eleverna skulle kunna möta kraven i ett alltmer föränderligt arbetsliv. Därför blev alla studiegångar treåriga och antalet obligatoriska ämnen för alla elever utökades till åtta så kallade kärnämnen som kom att uppta cirka en tredjedel av utbildningstiden. Dessa ämnen gav också grundläggande högskolebehörighet för att bredda rekryteringsbasen till högskolan (Skolverket, 2011 s.10).

Detta är motsatsen till vad man gjort med de yrkesorienterade programmen den nya reformen Gy 11.

I läroplanen finns det inga ändringar som tyder på stora förändringar i gymnasieskolan. Ett exempel är de demokratiska värdena:

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värden. Undervisningen ska dessutom bedrivas i demokratiska arbetsformer och utveckla elevernas förmåga och vilja att ta personligt ansvar och aktivt delta i samhällslivet⁵ (Skolverket 2011o s.6; 2006 s. 4).

Ett annat exempel är:

Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta⁶ (Skolverket 2011o s.7; 2006 s.5).

Hur är det möjligt att all denna text kvarstår i läroplanen, men ändå inte verkar gälla alla? Hur är det möjligt att en elev som går en yrkesorienterad utbildning inte behöver samma kunskap som tidigare? Staten vill att fokus ska ligga på att bli anställningsbar, då borde det vara lika viktigt som tidigare, eller kanske till och med mer viktigt, att ha en bra allmänbildning. Vikten av att hitta balansen mellan utförarkompetensen och utvecklingskompetens och att både dessa kompetenser behövs ute i arbetslivet är något som Ellström (2009) poängterar vid flera tillfällen.

Man har halverat poängen i samhällskunskap, och kursen är nu bara 50 poäng för de yrkesorienterade programmen mot innan, 100 poäng. Men det mest anmärkningsbara är att de eleverna som går de högskoleförberedande programmen fortfarande läser 100 poäng, de behöver mer kunskap än eleverna på de yrkesorienterade programmen i det ämnet. När man jämför samhällskunskapen på de yrkesorienterade programmen med ett högskoleorienterat program kan vi se att samhällskunskapen 1b som de läser på de högskoleorienterade programmen, skiljer sig på tre punkter från samhällskunskapen 1A som de läser på de yrkesorienterade programmen, förutom dessa punkter är punkterna i det centrala innehållet identiskt. Det tre punkterna är följande:

- Samhällsekonomi, till exempel ekonomiska strukturer och flöden i Sverige och internationellt. Försörjning, tillväxt och företagande, resursanvändning och resursfördelning utifrån olika förutsättningar (Skolverket, 2011g)

---

⁵ I Lpf94 är ordet ”delta” skrivet som ”deltaga”.

⁶ I lpf94 skiljer sig citatet med ett ord, ordet ”alltmer” har tillkommit mellan ”ett” och ”vetenskapligt”.

- Massmediers och informationsteknikens roll i samhället. Deras möjligheter att påverka människor och samhällsutvecklingen samt de möjligheter de ger människor att påverka. Mediers innehåll och nyhetsvärdering (Skolverket, 2011g).

- Samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder i samband med undersökningar av samhällsfrågor och samhällsförhållanden. Exempel på metoder för att samla in information är intervju, enkät och observation. Exempel på metoder för att bearbeta information är statistiska metoder, samhällsvetenskaplig textanalys, argumentationsanalys och källkritik (Skolverket, 2011g).

Vår tolkning är att staten anser att eleverna på de yrkesorienterade programmen inte behöver den kunskapen som ovan tre punkter förmedlar, utan istället anser att det på de yrkesinriktade programmen räcker det med följande:

Metoder för att kritiskt bearbeta information, till exempel källkritik (Skolverket, 2011h).

Att dela upp den gymnasiala utbildningen i två grupper där man bestämmer att den ena delen inte ska få tillgång till samma kunskaper gällande demokrati och kritiskt tänkande som den andra på grund av deras framtida yrkesliv, menar vi är problematiskt. Men det är precis vad som har hänt med Gy11. Varför ska inte en framtida servitör eller frisör få läsa samma samhällskunskap och svenska som eleverna på de högskoleorienterade programmen? Som Hjort-Liedman & Liedman (2008) säger ”varför ska blivande läkare och civilingenjörer förbereda sig mer för sin roll som goda medborgare än massageterapeuter?” (s.25). Många av de yrken som man får på de yrkesorienterade programmen anses redan som lågprestige yrken. Om man nu ska minska på den samhällsenliga kompetensen kan klyftan komma att bli ännu större mellan lågprestige- och högprestigeyrkena.

3.3 Reflektion: Betydelser för lärarprofessionen

I dagens samhälle är vi väldigt noga både inom skolans värld och utanför, att alla ska behandlas lika, oavsett bakgrund, etniskt ursprung eller kön. Att nu göra en uppdelning i gymnasieutbildningen där staten har gått in och bestämt vem som ska få vilken kunskap, utifrån deras framtida yrke är något som vi som framtida lärare och samhällsmedborgare ställer oss oförstående till. Alla borde få en likvärdig utbildning precis som läroplanen säger. Med Gy 11 ska nu lärarna i de gymnasiegemensamma ämnena utgå ifrån olika kursplaner beroende om de undervisar på en yrkesorienterad- eller högskoleorienterad utbildning. Är detta en likvärdig behandling? Kan detta få konsekvenser även för lärare? Ska det bli ett mer

eller mindre attraktivt jobb beroende på om läraren arbetar på en yrkesförberedande- eller högskoleorienterad utbildning?

Om eleverna på de yrkesorienterade programmen vill få högskolebehörighet måste de göra olika val/tillval. En sådan möjlighet hade kunnat utformas på olika sätt. En undran är om det inte hade varit bättre att alla fick samma grund och eleverna på de yrkesförberedande programmen i stället hade valmöjligheten att göra ett aktivt val genom att välja bort vissa allmänna kurser och läsa mer yrkesinriktade kurser.

Det finns mycket att fundera över som lärare med de nya styrdokumenterna som upprättats för de yrkesorienterade utbildningarna. Styrdokumentet som läroplan och kursplaner är de mest centrala dokument vi skall utgå ifrån i vår yrkesutövning. Att förändringar får konsekvenser för lärares arbete är därmed uppenbart. I denna uppsats har vi fokuserat på frågan om vad som värderas som viktig kunskap. Detta är en didaktisk fråga vi menar att en professionell lärare måste ställa sig. Vad är det för kunskaper vi skall försöka lära våra elever? Vad skall väljas ut, vad skall väljas bort? Vårt komplexa uppdrag, som innefattar en rad olika målsättningar, måste problematiseras och diskuteras för vi som lärare skall kunna göra välunderbyggda val i vår undervisning. Vi betraktar denna uppsats som ett inlägg i en sådan diskussion, eller problematisering.

3.4 Vidare forskning

Som tidigare nämnts infördes reformen Gy 11 för bara ett och ett halvt år sedan. Det kommer också att dröja ännu ett och ett halvt år tills de första eleverna på de yrkesorienterade programmen tar examen med den nya reformen. Det är kanske först då det skulle kunna forskas vidare på de eventuella konsekvenser reformen har fört med sig, och hur/om detta har påverkat elevernas framtida roll i samhället.

Det skulle vara intressant att se vad reformen har för betydelse för samhället i helhet. Har reformen bidragit till större klasskillnader?

Dessa exempel är bara några av många frågor som hade varit intressanta att forska vidare på i framtiden.

Referenser:

- Arneback, E. & Bergh, A. (2010). *Den paketerade valfriheten: Om framtidsvägen för den svenska gymnasieskolan*. Nordic Studies in Education, 30(2), 116–130.
- Bergström, G. & Boréus, C (red) (2005). *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Berner, B., (1989) *Kunskapens vägar: teknik och lärande i skola och arbetsliv*. Lund: Arkiv.
- Elleström, P-E (2009). *Lärande i arbetsliv och yrkesutbildning*. I Hansson, T. (red.) *Didaktik för yrkeslärare*. Lund: Studentlitteratur.
- Englund, T. (2005). *Läroplanens och skolkunskapens politiska dimension*. Göteborg: Daidalos.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, O., Wängnerud, L. (2012). *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad* Stockholm: Norstedts Juridik AB
- Gilje, N. & Grimen, H. (2000) *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos.
- Hjorth- Liedman, M. & Liedman, S-E. (2008). Den livslånga lärlingen. *Utbildning och Demokrati*, 17(1), 17–28.
- Höghjelm, R., (2009) *Yrkesutbildning mellan två kulturer*. I Hansson, T. (red) *Didaktik för yrkeslärare*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, B. & Svedner, P-E. (2001). *Examensarbetet i lärarutbildningen. Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsförlaget
- Lundahl, L. (2008). Skilda framtidsvägar – perspektiv på det tidiga 2000-talets gymnasiereform. *Utbildning och Demokrati*, 17(1), 29–51.
- Nylund, M. (2010). Framtidsvägen: Vägen till vilken framtid för eleverna på gymnasieskolans yrkesprogram? *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 15(1), 33–52.
- Nylund, M. (2012). The Relevance of Class in Education Policy and Research. The case of Sweden's Vocational Education. *I Education Inquiry*. (3)4, s.591-613.
- Nylund, M., & Rosvall, P-E (2011). Gymnasiereformens konsekvenser för den sociala fördelningen av kunskaper i de yrkesorienterade utbildningarna. *Pedagogisk Forskning i Sverige* 16 (2), s 81–100

Olofsson, J. (2010). *Krisen i skolan. Utbildning i politiken och praktiken*. Umeå: Boréa.

Skolverket (2000) Gy 2000. 2000:09, *Hotell- och restaurangprogrammet: program mål, kursplaner, betygskriterier och kommentarer*: [HR]. Skolverket och Fritzes, Centraltryckeriet Borås 2000

Skolverket (2011) *Gymnasieskolan 2011*. Form: Ordförandet AB Stockholm 2011

Stukat, S (2011) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Elektroniska referenser:

Prop. 2008/09: 199. *Högre kunskap och kvalitet*. Hämtad 2012-11-12
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/64/61/66728528.pdf>

Skolverket. (2000a). Program mål för Hantverksprogrammet. Hämtad 2012-11-13
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0607&infotyp=15&skolform=21&id=9&extraId=0>

Skolverket. (2000b). *Program mål för HR-Hotell- och restaurangprogrammet*. Hämtad 2012-11-12
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=15&skolform=21&id=8&extraId=0>

Skolverket. (2000c). *Ämne Serveringskunskap*. Hämtad 2012-11-17
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=16&skolform=21&id=SERK&extraId=8>

Skolverket. (2000d). *Ämne- Matematik A*. Hämtad 2012-12-05
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=1213&infotyp=5&skolform=21&id=3202&extraId>

Skolverket. (2000e). *Ämne Serveringskunskap*. Hämtad 2012-12-05
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=8&skolform=21&id=SERK&extraId=>

Skolverket. (2000f). *Projektarbetets syfte*. Hämtad 2012-12-03
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0304&infotyp=5&skolform=21&id=3902&extraId=>

Skolverket. (2000g). *Poängplan för nationella och specialutformade program i gymnasieskolan*. Hämtad 2012-012-02
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0809&infotyp=35&skolform=21&id=32&extraId=>

Skolverket. (2000h). *Kursplan servering B*. Hämtad 2012-12-02
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=5&skolform=21&id=3611&extraId=>

Skolverket. (2000i). *Ämne serveringskunskap*. Hämtad 2012-12-03
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=8&skolform=21&id=SERK&extraId=>

Skolverket. (2000j). *Kursplan hantverksteknik*. Hämtad 2012-12-10
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=5&skolform=21&id=3097&extraId=>

Skolverket. (2000k). *Ämnesplan matematik*. Hämtad 2012-12-03
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=8&skolform=21&id=MA&extraId=>

Skolverket. (2006). *Läroplan för de frivilliga skolformerna 2011* Hämtad 2012-12-18
http://www.skolverket.se/om-skolverket/publicerat/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwtpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D1071

Skolverket. (2008) *Programsmål Lagar och regler*. Hämtad 2012-12-11
<http://www.skolverket.se/lagar-och-regler/programmal-1.17319>

Skolverket. (2010). *Stora förändringar i ny gymnasieskola*. Hämtad 2012-11-11
http://www.skolverket.se/om-skolverket/publicerat/arkiv_pressmeddelanden/2010/stora-forandringar-i-ny-gymnasieskola-1.95700

Skolverket. (2011a). *Grundläggande högskolebehörighet på yrkesprogrammen*. Hämtad 2012-11-11
http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.130226!/Menu/article/attachment/Grundl%25E4ggande%2520hskbh%2520Gy2011.pdf

Skolverket. (2011 b). *Examens mål för Hantverksprogrammet*. Hämtad 2012-11-12
<http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasieutbildning/program/nationella-program/hantverksprogrammet/examensmal-och-programstruktur>

Skolverket. (2011c). *Om gymnasieskola*. Hämtad 2012-11-15
<http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasieutbildning/om-gymnasieskolan>

Skolverket. (2011d). *Examensmål för Restaurang- och Livsmedelsprogrammet*. Hämtad 2012-11-17
<http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasieutbildning/program/nationella-program/restaurang-och-livsmedelsprogrammet/examensmal-och-programstruktur>

Skolverket. (2011e). *Grundläggande högskolebehörighet på restaurang- och livsmedelsprogrammet*. Hämtad 2012-12-06
<http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasieutbildning/program/nationella-program/restaurang-och-livsmedelsprogrammet/grundlaggande-hogskolebehorighet-1.130249>

Skolverket. (2011f). *Utgång: Servitris eller servitör*. Hämtad 2012-11-19
<http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasieutbildning/program/nationella-program/restaurang-och-livsmedelsprogrammet/examensmal-och->

[programstruktur/degree.htm?programCode=RL001&degreeCode=RLKOK&degreeName=Serveritris%20eller%20servit%C3%B6r](http://www.skolverket.se/programstruktur/degree.htm?programCode=RL001&degreeCode=RLKOK&degreeName=Serveritris%20eller%20servit%C3%B6r)

Skolverket. (2011g). *Ämne- Samhällskunskap*. Hämtad 2012-12-11
http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasi utbildning/amnes-och-laroplaner/sam?subjectCode=SAM&courseCode=SAMSAM01b#anchor_SAMSAM01b

Skolverket. (2011h). *Ämne- Samhällskunskap*. Hämtad 2012-12-10
<http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasi utbildning/amnes-och-laroplaner/sam>

Skolverket. (2011i). *Ämne- Matematik*. Hämtad 2012-12-05
<http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasi utbildning/amnes-och-laroplaner/mat?subjectCode>

Skolverket. (2011j). *Ämne Serveringskunskap*. Hämtad 2012-12-07
<http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasi utbildning/program/nationella-program/restaurang-och-livsmedelsprogrammet/examensmal-och-programstruktur/subject.htm?subjectCode=SER>

Skolverket. (2011k). *Ämne-Serveringskunskap*. Hämtad 2012-12-03
<http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasi utbildning/program/nationella-program/restaurang-och-livsmedelsprogrammet/examensmal-och-programstruktur/subject.htm?subjectCode=SER>

Skolverket. (2011l). *Ämne- Hantverk*. Hämtad 2012-12-06
http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasi utbildning/amnes-och-laroplaner/hav?subjectCode=HAV&courseCode=HAVFRI01#anchor_HAVFRI01

Skolverket. (2011m). *Ämne-Samhällskunskap*. Hämtad 2012-12-05
<http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasi utbildning/amnes-och-laroplaner/sam>

Skolverket. (2011n). *Frisöraspirant*. Hämtad 2012-12-11
<http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasi utbildning/program/nationella-program/hantverksprogrammet/examensmal-och-programstruktur/degree.htm?programCode=HV001&degreeCode=HVFRI&degreeName=Frisk%C3%B6raspirant>

Skolverket. (2011o). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011* Hämtad 2012-12-18
http://www.skolverket.se/om-skolverket/publicerat/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwtpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2705